

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ
ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

Банківські безготівкові розрахунки: проблеми та перспективи розвитку в Україні

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала: студентка IV курсу, групи 472
заочної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»
Зінкевич Вікторія Денисівна_____

Керівник: професор кафедри фінансів і кредиту
Островська Наталя Степанівна_____

*До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № ____ від ____ травня 2025 р.
Завідувач кафедрою фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

АНОТАЦІЯ

Зінкевич В.Д. Банківські безготівкові розрахунки: проблеми та перспективи розвитку в Україні. Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці. 2025. 62 с.

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні, аналітичні та практичні аспекти розвитку банківських безготівкових розрахунків в Україні в умовах цифрової трансформації та економічної нестабільності, зумовленої війною. У першому розділі розкрито економічну суть грошового обігу, визначено особливості функціонування безготівкових розрахунків, їх інструменти, учасників та регуляторне середовище. У другому розділі проаналізовано динаміку основних макрофінансових показників грошового обігу в Україні у 2022 – 2024 роках, а також динаміку і структуру ринку безготівкових платіжних операцій. Окрему увагу приділено ролі банків у трансформації платіжної інфраструктури. У третьому розділі розглянуто перспективи використання електронних та цифрових валют, зокрема CBDC, а також можливості прискорення діджиталізації фінансової системи в умовах воєнного стану.

Ключові слова: безготівкові розрахунки, грошовий обіг, банківська система, електронні платежі, цифрові валюти, діджиталізація, платіжна інфраструктура, Національний банк України.

SUMMARY

Zinkevych V.D. Bank-based cashless payments: problems and development prospects in Ukraine. Manuscript.

Qualification work for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 «Finance, banking and insurance». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi. 2025. 62 c.

The qualification thesis explores the theoretical, analytical, and practical aspects of the development of bank-based cashless payments in Ukraine amid digital transformation and economic instability caused by the war. The first chapter reveals the economic essence of monetary circulation, identifies the specific features of cashless payment operations, their instruments, participants, and regulatory environment. The second chapter analyzes the dynamics of key macro-financial indicators of monetary circulation in Ukraine for the period 2022–2024, as well as the structure and trends of the cashless payments market. Special attention is paid to the role of banks in the transformation of the payment infrastructure. The third chapter outlines the prospects for the use of electronic and digital currencies, including CBDC, and the opportunities for accelerating the digitalization of the financial system under martial law.

Keywords: cashless payments, monetary circulation, banking system, electronic payments, digital currencies, digitalization, payment infrastructure, National Bank of Ukraine.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ В.Д. Зінкевич

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ.....	6
1.1. Суть та особливості грошового обігу	6
1.2. Характеристика суті та порядку здійснення безготівкових розрахунків в Україні	11
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА СТРУКТУРИ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ ЗА 2022 – 2024 РОКИ.....	18
2.1. Динаміка основних показників грошового обігу в Україні.....	18
2.2. Аналіз показників ринку безготівкових розрахунків.....	26
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ.....	40
3.1. Електронні та віртуальні валюти як цифрові інновації грошового обігу .	40
3.2. Перспективи діджиталізації безготівкових розрахунків в умовах війни в Україні	44
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП

У сучасних умовах цифровізації економіки банківські безготівкові розрахунки набувають все більшого значення як інструмент ефективного, швидкого та безпечного здійснення фінансових операцій. Перехід до безготівкових форм платежів є не лише технологічним трендом, а й стратегічним напрямом розвитку фінансової системи держави, що впливає на прозорість економічних процесів, зниження рівня тіньового обігу та підвищення ефективності управління грошовими потоками. В Україні, з огляду на виклики, пов'язані з війною, глобальними трансформаціями фінансових ринків і стрімким розвитком цифрових технологій, питання функціонування та вдосконалення безготівкових розрахунків набуває особливої актуальності.

Дослідження з теми безготівкових розрахунків охоплюють широке коло питань, які можна умовно згрупувати за кількома основними тематичними напрямками.

Перш за все, значна частина наукових і аналітичних праць стосується загальних тенденцій і перспектив розвитку кешлес-економіки. Зокрема, Архирейська Н. В. та Кучкова О. В. проаналізували тренди платіжного ринку України, приділивши увагу зростанню популярності електронних гаманців [1], а Бесчастна Д. О. та її колеги окреслили як переваги, так і загрози розвитку безготівкової економіки [2]. У цьому ж ключі працюють Чуприна Л. В. та Лелюк О. С. [45], а також Сергєєва О. С. і Матвієнко С. О. [38], які досліджують сучасний стан та перспективи безготівкових платіжних інструментів.

Другий напрям присвячено впливу цифровізації, інновацій та технологій на безготівкові розрахунки. Віндіктова В. С. розглядає трансформацію банків та платіжних систем під впливом цифрових змін [6], а Сідельник О. і В'язовий С. пропонують методологію формування безготівкових розрахунків у цифровій економіці [39]. Актуальність теми посилюється в умовах війни, що стало предметом дослідження Тивончука О. І. та Хуснулліна І. А. [42]. Чуницька І. та Богріновцева Л. звертають увагу на цифрові технології як рушійну силу

фінансового ринку [46], тоді як у публікаціях НБУ розкривається важливість впровадження міжнародного платіжного стандарту ISO 20022 [36].

Важливим є і нормативно-правовий аспект функціонування безготівкових розрахунків. Базовим у цьому напрямі є Закон України «Про платіжні послуги» [31], доповнений низкою постанов НБУ, що регламентують порядок безготівкових операцій, емісію електронних грошей та відкриття рахунків [23; 24; 25; 26; 30; 31].

З огляду на сучасні технології, криптовалюти також стали об'єктом дослідження. Головнєв С. розглядає очікування від процесу легалізації криптовалютної індустрії в Україні [8], а Теслюк Н. П. та ін. аналізують особливості та динаміку криптовалютного ринку [41]. У цьому контексті дослідження проблем та перспектив розвитку безготівкових розрахунків є надзвичайно важливим як для науки, так і для практики, адже воно дає змогу окреслити напрями удосконалення фінансової інфраструктури та зміцнення економічної стабільності України.

Метою дослідження є виявлення ключових проблем, що стримують розвиток банківських безготівкових розрахунків в Україні, а також визначення перспектив і напрямів удосконалення їхньої організації, нормативного забезпечення та технологічного супроводу в умовах цифрової трансформації економіки.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- дослідити нормативно-правову базу, що регулює функціонування безготівкових розрахунків;
- охарактеризувати сучасний стан банківських безготівкових розрахунків в Україні;
- визначити основні проблеми у функціонуванні системи безготівкових платежів;
- проаналізувати вплив цифровізації та фінансових інновацій на розвиток безготівкових платіжних інструментів;

– сформулювати рекомендації щодо підвищення ефективності безготівкових розрахунків у банківській системі України.

Об'єктом дослідження є система банківських безготівкових розрахунків в Україні як складова частина національної платіжної системи.

Предметом дослідження виступають економічні, організаційні, правові та технологічні аспекти функціонування та розвитку банківських безготівкових розрахунків в умовах цифровізації фінансового сектору.

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, які забезпечили всебічний аналіз проблематики банківських безготівкових розрахунків. Зокрема, застосовано діалектичний метод, який дозволив розглядати явища та процеси розвитку безготівкових розрахунків у взаємозв'язку та динаміці. Системний підхід дав змогу дослідити банківські безготівкові розрахунки як складову єдиної фінансової та платіжної системи. Метод аналізу та синтезу використано для узагальнення літературних джерел, законодавчих актів і статистичних даних, що стосуються функціонування безготівкових платіжних систем. Індуктивно-дедуктивний підхід дозволив сформулювати загальні висновки на основі окремих емпіричних спостережень і фактів. Методи економіко-статистичного аналізу, зокрема, аналіз динамічних рядів і структури, були використані для оцінки тенденцій розвитку безготівкових платежів, їх частки в загальному грошовому обігу, а також впливу цифровізації на обсяги транзакцій. Також застосовано графічний метод для наочного представлення статистичних показників і трендів у розвитку безготівкових розрахунків.

Інформаційною основою дослідження стали нормативно-правові акти України, що регулюють функціонування банківської системи та безготівкових розрахунків, зокрема закони України, Постанови Національного банку України, а також відповідні положення Цивільного, Господарського та Податкового кодексів. Важливе місце в інформаційній базі займають офіційні статистичні дані Національного банку України, Державної служби статистики України та платформи Statista.

РОЗДІЛІ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ

1.1. Суть та особливості грошового обігу

Грошовий обіг – це рух грошей у процесі обслуговування господарського обігу та нетоварних платежів у межах країни та за її межами.

Правове регулювання відносин у сфері грошового обігу здійснюється відповідно до Законів України «Про Національний банк України» [27], «Про банки і банківську діяльність» [28], «Про платіжні послуги» [31], «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [29], «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» [30].

У наукових дослідженнях значну увагу приділено аналізу грошового обігу та функціонування грошової системи України в умовах сучасних економічних викликів. Зокрема, у працях Гаврилової Н. В. та Задорожної Л. М. розглядаються актуальні тенденції розвитку грошового обігу в Україні, з акцентом на структурні трансформації та їхній вплив на економіку [7].

Дзюблюк О. зосереджується на питаннях оптимізації структури грошового обігу, виокремлюючи роль готівкових розрахунків у сучасних реаліях [10].

Коваленко В. В. та Сергєєва О. С. аналізують специфіку функціонування грошового обігу в умовах пандемії COVID-19 і воєнного стану, виокремлюючи основні проблеми та загрози для фінансової стабільності [12].

Нянько Л., Нянько В. і Кривий В. досліджують організаційні засади грошового обігу в межах банківської системи, акцентуючи на інституційних чинниках та ефективності їх взаємодії [18].

Студінський В. А. та Студінська Г. Я. розглядають перспективи грошової реформи в контексті післявоєнного економічного відновлення України, пропонуючи шляхи модернізації грошової системи [40].

Грошовий обіг – це сукупність процесів руху грошей у національній економіці, який охоплює дві основні форми: готівкову та безготівкову. Обидві форми тісно взаємодіють між собою, виконуючи ключову роль у забезпеченні функціонування ринкових механізмів, підтримці платіжного обороту та стабільності фінансової системи.

Готівковий грошовий обіг охоплює рух реальних грошових знаків – банкнот і монет – які обертаються поза межами банківських рахунків і використовуються фізичними та юридичними особами для розрахунків у роздрібній торгівлі, сфері послуг, а також у побутових трансакціях. Характерною ознакою готівкового обігу є його матеріальна форма, що зумовлює необхідність організації відповідної інфраструктури зберігання, транспортування, інкасації та охорони грошових коштів. Незважаючи на високі операційні витрати, пов'язані з обслуговуванням готівки, а також підвищені ризики втрати чи викрадення, дана форма розрахунків зберігає актуальність завдяки простоті використання, незалежності від технічних засобів та високому рівню анонімності, що є важливою складовою захисту приватності учасників ринку.

Безготівковий грошовий обіг, натомість, представляє собою сукупність розрахунків, які здійснюються без переміщення фізичних грошових знаків, шляхом переказу коштів між рахунками в банківських та інших фінансових установах. Така форма обігу є домінуючою у великомасштабних господарських операціях, у сфері електронної комерції, державних і міжбанківських розрахунках.

У центрі грошового обігу знаходиться центральний банк, який виконує функцію емісії грошей та загального регулювання грошової маси в обігу. Він постачає готівку до банків, які вже безпосередньо працюють із клієнтами – фізичними особами, підприємствами, державними установами. Готівка

потрапляє до населення або бізнесу через банкомати та каси, де гроші видаються з рахунків у безготівковій формі.

Підприємства, отримуючи готівку від покупців, наприклад у магазинах, передають її назад у банківську систему – здаючи до банку. Після цього гроші надходять на розрахунковий рахунок підприємства, тобто знову стають безготівковими. Ці кошти далі використовуються для розрахунків із постачальниками, сплати податків, виплати зарплат або інвестування. Весь цей процес відбувається в безготівковій формі, адже в сучасному бізнесі більшість транзакцій проходить через банківські перекази, онлайн-банкінг, системи розрахунків.

Коли підприємство виплачує заробітну плату працівникам, вона зараховується на банківські картки. Працівники можуть скористатися цими коштами безготівково – оплачуючи покупки через POS-термінали або онлайн – або ж зняти гроші в банкоматі й повернути їх у готівковий обіг. Таким чином відбувається постійний цикл: безготівкові кошти перетворюються на готівку і навпаки. Покупець, який платить карткою в магазині, здійснює безготівкову операцію – гроші автоматично надходять на рахунок продавця, а той у свою чергу знову використовує їх для нових безготівкових операцій або отримує готівку для господарських потреб.

Цей обіг підтримується банківською інфраструктурою, яка забезпечує технічну можливість як зберігати кошти на рахунках, так і швидко переводити їх між суб'єктами господарювання. Усе це забезпечує стабільність грошової системи, контроль за грошовими потоками та ефективне функціонування економіки в цілому. Готівковий і безготівковий обіг – це не протилежності, а дві взаємодоповнюючі форми одного процесу, які органічно взаємозв'язані в ринковій економіці.

Основними інструментами безготівкових платежів є банківські перекази, платіжні картки, електронні гроші та системи інтернет-банкінгу. Безготівковий обіг характеризується високою швидкістю здійснення операцій, зниженою вартістю обслуговування, підвищеним рівнем безпеки (зокрема, можливістю

блокування рахунків), а також прозорістю, що дозволяє ефективно контролювати фінансові потоки. Крім того, автоматизація таких процесів сприяє цифровізації економіки та оптимізації управлінських функцій як у державному, так і в приватному секторах.

Між готівковим і безготівковим обігом існує органічний зв'язок, що забезпечує їхню взаємодоповнюваність. Безготівкові кошти можуть бути конвертовані у готівкову форму через банкомати або каси банків, а готівкові надходження підприємств, у свою чергу, повертаються до банківської системи у вигляді зарахувань на розрахункові рахунки. Така взаємозалежність дозволяє забезпечити цілісність грошово-кредитної системи. Центральний банк, як орган монетарного регулювання, здійснює контроль за обома формами грошового обігу, координуючи їхню рівновагу з метою підтримання стабільності національної валюти, боротьби з інфляцією та забезпечення ефективності платіжної системи.

Отже, готівковий і безготівковий грошовий обіг є двома взаємопов'язаними складовими єдиного фінансового механізму, які разом забезпечують мобільність, стабільність та прозорість економічного середовища.

Безготівковий грошовий обіг і безготівкові розрахунки – це взаємопов'язані, але не тотожні поняття, що функціонують у межах грошової системи. Розглянемо їх у науковому контексті, уточнюючи зміст кожного з термінів та розкриваючи їхні взаємозв'язки.

Безготівковий грошовий обіг – це форма руху грошових коштів, яка здійснюється без фізичного переміщення готівки, тобто у вигляді записів на рахунках у банківських і фінансових установах. Він охоплює всі процеси обігу грошей у цифровій чи електронній формі: від нарахування заробітної плати на картковий рахунок до міжбанківських переказів чи операцій з цінними паперами. Безготівковий обіг є частиною загальної грошової маси країни та слугує основною формою грошового обігу в умовах розвиненої фінансової системи. Його обслуговують платіжна інфраструктура (банки, процесингові центри, платіжні системи), законодавчо-нормативне поле та електронні технології.

Безготівкові розрахунки ж є конкретною формою реалізації безготівкового обігу – це процес передачі вартості (тобто оплати товарів, послуг, боргових зобов'язань) шляхом переказу коштів з одного рахунку на інший. Це транзакції, в яких відбувається зміна власника грошових коштів без участі готівки. Вони можуть здійснюватися за допомогою банківських переказів, платіжних доручень, чеків, акредитивів, платіжних карток, електронних гаманців тощо. Отже, безготівкові розрахунки – це інструмент або механізм, за допомогою якого реалізується безготівковий грошовий обіг.

Таким чином, безготівковий обіг – це ширше поняття, яке включає в себе не лише розрахунки між економічними суб'єктами, а й переміщення коштів у межах банківської системи, наприклад, між рахунками однієї особи чи між установами одного банку. Натомість безготівкові розрахунки – це приклад цільового використання безготівкових грошей, що має чітко визначений економічний зміст – погашення зобов'язань.

У підсумку, безготівковий грошовий обіг виступає як інфраструктурна основа сучасного платіжного середовища, а безготівкові розрахунки – як його основна функціональна форма, за допомогою якої забезпечується передача вартості між суб'єктами господарювання та фізичними особами.

Грошовий обіг є невід'ємним елементом функціонування економіки, оскільки забезпечує безперервний рух грошових коштів між усіма учасниками господарських відносин – державою, підприємствами, установами, організаціями та населенням. Він охоплює як готівкову, так і безготівкову форми, які взаємопов'язані між собою та виконують різні функції залежно від сфери застосування. Готівковий обіг залишається актуальним у сфері побутових і роздрібних розрахунків, тоді як безготівкові розрахунки домінують у діловому середовищі та цифровій економіці, забезпечуючи більшу ефективність, прозорість і безпеку фінансових операцій.

Загалом, суть грошового обігу полягає у забезпеченні обміну товарів, послуг і фінансових зобов'язань за допомогою руху грошей, що виконує функції засобу обігу, платежу та збереження вартості. Системне нормативно-правове

регулювання грошового обігу дозволяє забезпечити фінансову стабільність, контроль за дотриманням облікових стандартів та сприяє прозорості економічних процесів у державі.

1.2. Характеристика суті та порядку здійснення безготівкових розрахунків в Україні

У сучасних умовах готівковий обіг поступово втрачає своє значення, поступаючись місцем електронним платіжним інструментам, які банки активно пропонують клієнтам у різноманітних форматах. Однак, незважаючи на загальну тенденцію до цифровізації, деякі підприємства все ще здійснюють окремі операції із використанням готівки.

Серед таких операцій – видача коштів під звіт для службових відряджень чи господарських витрат, приймання готівки за реалізовані товари, виконані роботи або надані послуги, а також виплата заробітної плати окремим категоріям працівників. Використання готівкових коштів у таких випадках вимагає чіткого дотримання норм касової дисципліни.

Відповідно до чинного законодавства України, усі суб'єкти господарювання зобов'язані зберігати вільні грошові кошти на рахунках у банківських установах, які виконують функцію фінансових посередників у взаємодії між підприємствами. Кожне підприємство має право самостійно обирати банківську установу для обслуговування та відкривати в ній один або кілька рахунків як у національній, так і в іноземній валюті. Поточні рахунки відкриваються на підставі укладеного договору з банком і використовуються для зберігання коштів та здійснення розрахунково-касових операцій із застосуванням платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог чинного законодавства.

Інструкція щодо здійснення безготівкових розрахунків у національній валюті України розроблена з урахуванням положень чинного законодавства, зокрема законів України «Про Національний банк України» [27], «Про банки і

банківську діяльність» [28], «Про платіжні послуги» [31], а також норм Цивільного [44] і Господарського кодексів України [9] та інших нормативно-правових актів, виданих Національним банком України. Цей документ визначає основні принципи, форми та стандарти проведення безготівкових розрахунків у національній валюті на території України як для юридичних, так і для фізичних осіб, а також для банківських установ.

Відповідно до ст.341 Господарського кодексу України: «при безготівкових розрахунках всі платежі провадяться через установи банків шляхом перерахування належних сум з рахунку платника на рахунок отримувача або шляхом заліку взаємних зобов'язань та грошових претензій» [9].

Згідно Постанови Національного банку України «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг»: «безготівкові розрахунки – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді» [23].

Косенко Т. зазначає, що: «безготівкові розрахунки застосовуються між підприємствами і організаціями для розрахунків за куплені сировину, матеріали, напівфабрикати, відвантажену продукцію, виконані роботи і т. д. Безготівкові розрахунки використовуються також населенням для внесення вкладів, розрахунків за квартиру і комунальні послуги, оплату товарів та ін. Безготівкові розрахунки здійснюються на основі розрахункових документів встановлених форм – платіжних вимог, платіжних доручень, розрахункових чеків. Безготівкові розрахунки населення здійснюються через ощадні банки, але широкого поширення не набули» [13].

Буряк І.О. під безготівковими розрахунками розуміє: «перерахування грошових коштів з рахунку підприємства-платника на рахунок підприємства-

отримувача. Фінансовим посередником при таких розрахунках виступає банк, який надає послуги своїм клієнтам, у даному випадку підприємствам» [4].

Бутинець Ф. відзначає, що: «необхідною умовою проведення безготівкових розрахунків є наявність у платника і отримувача коштів рахунку в банку» [5, с. 145].

Югас Е., Попович М. суть безготівкових розрахунків трактують як: «платежі, що здійснюються шляхом переказу коштів із рахунку платника в банку на рахунок одержувача, тобто шляхом проведення відповідних записів за рахунок учасників розрахунків, оскільки саме безготівкові розрахунки є ланкою, що сполучає кожний суб'єкт господарської діяльності з оточуючим ринковим середовищем, та дозволяє брати участь у процесі виробництва, розподілу та споживання» [49, с. 217].

Сергєєва О.С., Матвієнко С.О. вважають, що: «безготівкові розрахунки – це рух грошей по рахунках у банках, коли вони не виходять за межі банківської системи. Це створює можливість контролювати безготівковий оборот, а отже й впливати на відносини економічних суб'єктів банками та органами державного управління» [38, с. 313].

Розрахунково-касове обслуговування клієнтів банками здійснюється на підставі укладених договорів та внутрішніх регламентів, за умови відповідності останніх вимогам Інструкції [23] та чинним нормативно-правовим актам.

Проведення списання коштів з рахунків клієнтів можливе виключно за їх розпорядженнями (включаючи договори на договірне списання відповідно до положень глави 6 Інструкції [24] або на основі платіжних вимог у разі примусового стягнення коштів згідно з главою 5 Інструкції [26].

Інструкція про безготівкові розрахунки є обов'язковою до виконання всіма учасниками системи безготівкових розрахунків, а також особами, які ініціюють примусове списання коштів із рахунків цих учасників. Структура нормативно-правового регулювання безготівкових розрахунків представлена в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Характеристика нормативної бази порядку здійснення безготівкових
розрахунків

Нормативно-правовий акт	Характеристика
Закон України «Про платіжні послуги» [31]	Регулює порядок використання платіжних систем для переказу безготівкових коштів між юридичними та фізичними особами
Податковий кодекс України [22]	Визначає правила оподаткування операцій з безготівковими коштами, включаючи податкові зобов'язання
Закон України «Про електронну комерцію» [32]	Визначає правові засади здійснення електронних платежів, зокрема використання електронних грошей
Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів...» [33]	Визначає заходи щодо контролю та запобігання легалізації коштів через безготівкові розрахунки
Постанова НБУ «Про затвердження Положення про випуск електронних грошей та здійснення платіжних операцій з ними» [34]	Визначає правила обігу електронних грошей, включаючи їх випуск та використання
Постанова НБУ «Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг» [26]	Встановлює порядок здійснення безготівкових розрахунків на території України
Постанова НБУ «Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг» [23]	Регулює порядок проведення розрахунків у безготівковій формі в іноземній валюті на території України
Положення НБУ «порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків» [24]	Регулює порядок відкриття і закриття банківських рахунків для здійснення безготівкових розрахунків
Інструкція НБУ «Про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів» [25]	Визначає порядок проведення міжбанківських переказів у національній валюті через систему електронних платежів (СЕП)
Положення НБУ «Положення про випуск електронних грошей та здійснення платіжних операцій з ними» [34]	Регулює використання електронних грошей у розрахунках

Нормативно-правове регулювання є основою для забезпечення точності та прозорості операцій з грошовими коштами. Воно встановлює стандарти, принципи і процедури, які підприємства повинні дотримуватися для забезпечення правильності ведення облікових записів і складання звітності. Нормативні акти визначають вимоги до обігу грошових коштів, включаючи правильне та своєчасне відображення операцій, ведення відповідних рахунків обліку, а також складання фінансової звітності. Це охоплює правила обліку касових операцій, банківських рахунків, а також ідентифікацію та облік руху коштів у різних валютах. Нормативно-правове регулювання також передбачає контроль за дотриманням встановлених стандартів через внутрішній та зовнішній аудит, що є важливим для запобігання фінансовим помилкам, шахрайству та забезпечення достовірності фінансової звітності.

Порядок здійснення безготівкових розрахунків в Україні регулюється відповідними нормативно-правовими актами, які визначають правила, процедури та механізми проведення розрахунків між юридичними та фізичними особами через банки або інші фінансові установи. Ось основні етапи і принципи, що регламентують цей процес:

1. Вибір банку та відкриття рахунків – підприємства та фізичні особи обирають банк для відкриття рахунків, як у національній, так і в іноземній валюті. Банк надає послугу відкриття поточного рахунку на підставі укладеного договору. Рахунки використовуються для здійснення безготівкових розрахунків і зберігання коштів.

2. Укладання договорів – для здійснення безготівкових розрахунків між підприємствами і банком укладаються відповідні договори, які визначають умови надання послуг, порядок здійснення операцій, застосування платіжних інструментів (наприклад, платіжних карток, переказів).

3. Здійснення операцій за рахунками – безготівкові розрахунки можуть здійснюватися через такі платіжні інструменти, як банківські перекази, платіжні картки, електронні гроші, чеки та інші механізми. Операції можуть бути

ініційовані клієнтом через інтернет-банкінг, мобільні додатки або за допомогою платіжних доручень.

4. Платіжні інструменти – це механізми, які дозволяють переводити кошти з одного рахунку на інший без використання готівки. До них відносяться: банківські перекази, платіжні картки, електронні гроші, чеки та інші.

5. Процедура переказу коштів – безготівкові перекази виконуються за платіжними дорученнями або іншими платіжними документами, де зазначаються реквізити сторін (платника та отримувача), сума операції та призначення платежу. У разі наявності достатньої суми на рахунку клієнта, банк виконує переказ коштів на рахунок отримувача.

6. Контроль та аудит. Банк здійснює контроль за коректністю проведення операцій, дотриманням встановлених правил та норм. Всі транзакції з безготівкових розрахунків повинні бути документально підтверджені. Банк також здійснює внутрішній контроль для запобігання шахрайству, а також забезпечує наявність інформації про проведені операції для клієнтів.

7. Звітність. Кожен учасник безготівкових розрахунків повинен забезпечити правильне відображення операцій у бухгалтерському обліку та складання фінансової звітності згідно з вимогами законодавства. Банк також надає звіти клієнтам щодо стану рахунків та проведених операцій.

8. Виконання операцій за рахунками – списання коштів з рахунку клієнта може здійснюватися на основі платіжних вимог, виключно за дорученнями власника рахунку або на підставі відповідних документів (наприклад, у разі примусового списання за рішенням суду).

Ці кроки забезпечують правильність і законність здійснення безготівкових розрахунків в Україні, підвищуючи ефективність фінансових операцій та сприяючи розвитку економіки.

Безготівкові розрахунки відіграють ключову роль у сучасному грошовому обігу, забезпечуючи ефективність, безпеку та прозорість фінансових операцій. Вони є основною формою розрахунків у корпоративному секторі, банківській системі, сфері електронної комерції та державних фінансах. Завдяки розвитку

інформаційних технологій безготівкові платежі стали швидкими, зручними та доступними, що сприяє зниженню обігу готівки, скороченню витрат на її обслуговування та зменшенню тіньових економічних процесів.

У структурі грошового обігу безготівкові розрахунки виступають основним каналом перерозподілу коштів між економічними агентами. Вони сприяють стабільності фінансової системи, полегшують контроль за рухом грошових потоків та підвищують рівень фінансової дисципліни. Таким чином, безготівкові розрахунки не лише оптимізують економічні зв'язки, а й виступають важливим інструментом реалізації монетарної політики держави.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА СТРУКТУРИ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ ЗА 2022 – 2024 РОКИ

2.1. Динаміка основних показників грошового обігу в Україні

Грошова маса є важливим індикатором стану фінансової системи держави, що відображає обсяг грошей в обігу в економіці. Одним із ключових її елементів є готівка поза банками (M0), яка безпосередньо використовується у споживчих і підприємницьких розрахунках. Динаміка співвідношення між загальною грошовою масою (M3) та готівкою поза банками дозволяє оцінити рівень фінансової інклюзії, довіри до банківської системи та структуру платіжних засобів у країні. Проаналізуємо ці показники в Україні за 2022 – 2024 роки (рис. 2.1).

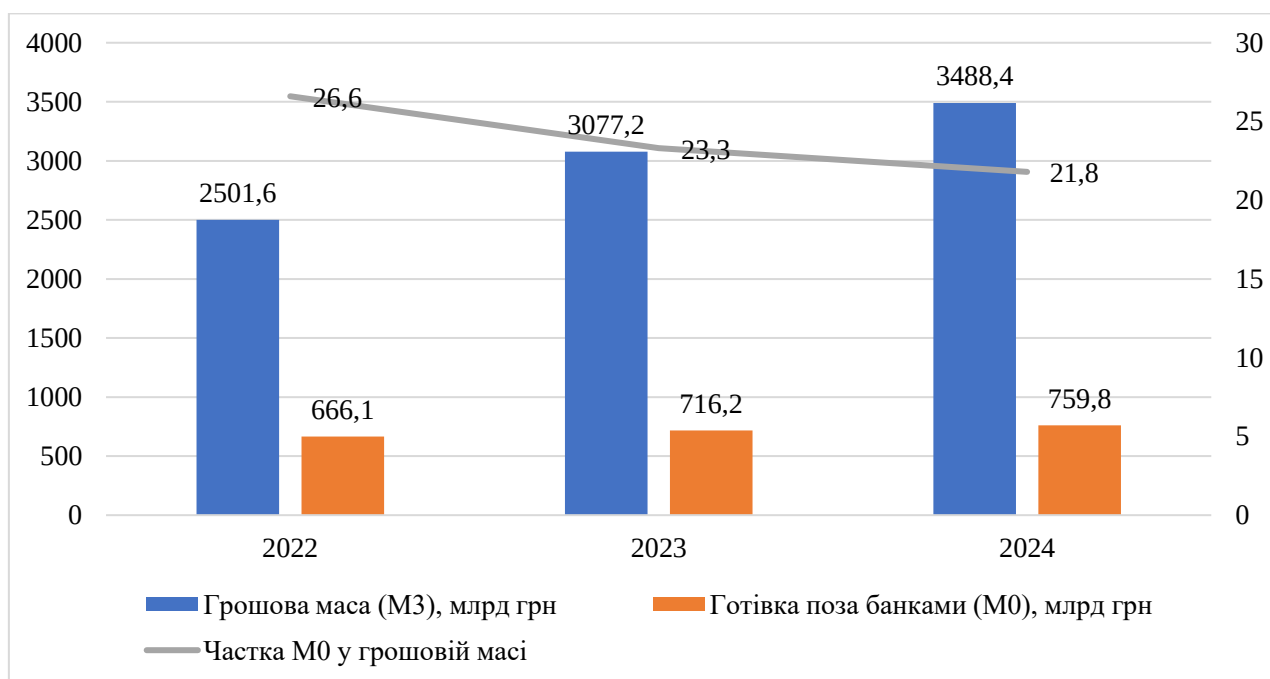

Рис. 2.1. Динаміка грошової маси та готівки поза банками в Україні у
2022 – 2024 роках [17]

За період з 2022 по 2024 рік в Україні спостерігалася позитивна динаміка зростання загальної грошової маси (М3): з 2501,6 млрд грн у 2022 році до 3488,4 млрд грн у 2024 році, що становить приріст на 986,8 млрд грн або 39,4% за два роки. Це свідчить про активізацію грошово-кредитної політики та зростання економічної активності, зокрема банківського сектора.

У той же час, обсяг готівки поза банками (М0) також зростав – з 666,1 млрд грн у 2022 році до 759,8 млрд грн у 2024 році. Проте темпи цього зростання були суттєво нижчими – лише 14% за два роки, що свідчить про зменшення питомої ваги готівки в загальній грошовій масі.

Це підтверджується й показником частки М0 у М3: вона знизилася з 26,6% у 2022 році до 21,8% у 2024 році. Така тенденція свідчить про поступове витіснення готівкових розрахунків безготівковими, а також про зростання довіри населення до банківських установ, що стимулює зберігання коштів на рахунках, депозити та використання електронних платіжних інструментів.

На динаміку грошової маси та обсягу готівки поза банками в Україні у 2022 – 2024 роках суттєво вплинули різноманітні макроекономічні та поведінкові фактори. Одним із ключових чинників стала військово-політична ситуація, зокрема повномасштабна війна, яка у 2022 році спричинила масове вилучення готівки населенням через недовіру до банківської системи, що тимчасово підвищило обсяг М0. Однак із часом відбулося поступове відновлення стабільності банківського сектору, активна підтримка з боку НБУ та налагоджена робота цифрових платежів, що знизило потребу у готівкових коштах.

Важливу роль відіграло також зміцнення банківської системи та її цифровізація: розширення функціоналу онлайн-банкінгу, активне використання мобільних застосунків (наприклад, monobank, Приват24), зростання кількості POS-терміналів. Це сприяло переходу населення до безготівкових розрахунків, особливо в умовах активного впровадження електронних сервісів держави, зокрема платформи «Дія».

Помітний вплив справила інфляція, яка зумовила номінальне зростання грошових потоків та депозитів, що відобразилося на збільшенні МЗ. Однак, оскільки зростання цін не завжди призводить до підвищення попиту на готівку, обсяг М0 не зростає пропорційно.

До зростання грошової маси також призвели зовнішні валютні надходження у вигляді грантів та кредитів від міжнародних партнерів. Їх конвертація у гривню сприяла зростанню банківських залишків, а отже – розширенню МЗ.

Змінилася і поведінка населення: після початкового періоду недовіри у 2022 році громадяни поступово повертали готівку до банків, визнаючи стабільну роботу фінансової системи. Це зумовило перерозподіл коштів з М0 у напрямі безготівкових форм.

Водночас держава продовжує здійснювати регуляторний вплив, зокрема через встановлення обмежень на готівкові розрахунки (наприклад, межа у 50 тис. грн між суб'єктами господарювання), а також через податкове стимулювання використання безготівкових інструментів, зокрема кешбеків і податкових знижок. Усі ці чинники разом сформували тренд на зростання загального обсягу грошової маси при одночасному зниженні частки готівки в її структурі.

Співвідношення готівки поза банками (М0) до валового внутрішнього продукту (ВВП) є важливим показником, який відображає рівень готівкових обігів в економіці, довіру до банківської системи та ступінь розвитку фінансової інфраструктури. Висока частка М0 у ВВП свідчить про значну роль тіньового сектору, недостатній рівень цифровізації або недовіру населення до банків. Натомість зменшення цього показника часто є ознакою посилення фінансової стабільності, зростання популярності безготівкових розрахунків та ефективності державного регулювання. В умовах України, яка перебуває під тиском війни та економічної трансформації, динаміка співвідношення М0 до ВВП дає змогу оцінити структурні зрушення у сфері грошового обігу (рис. 2.2).

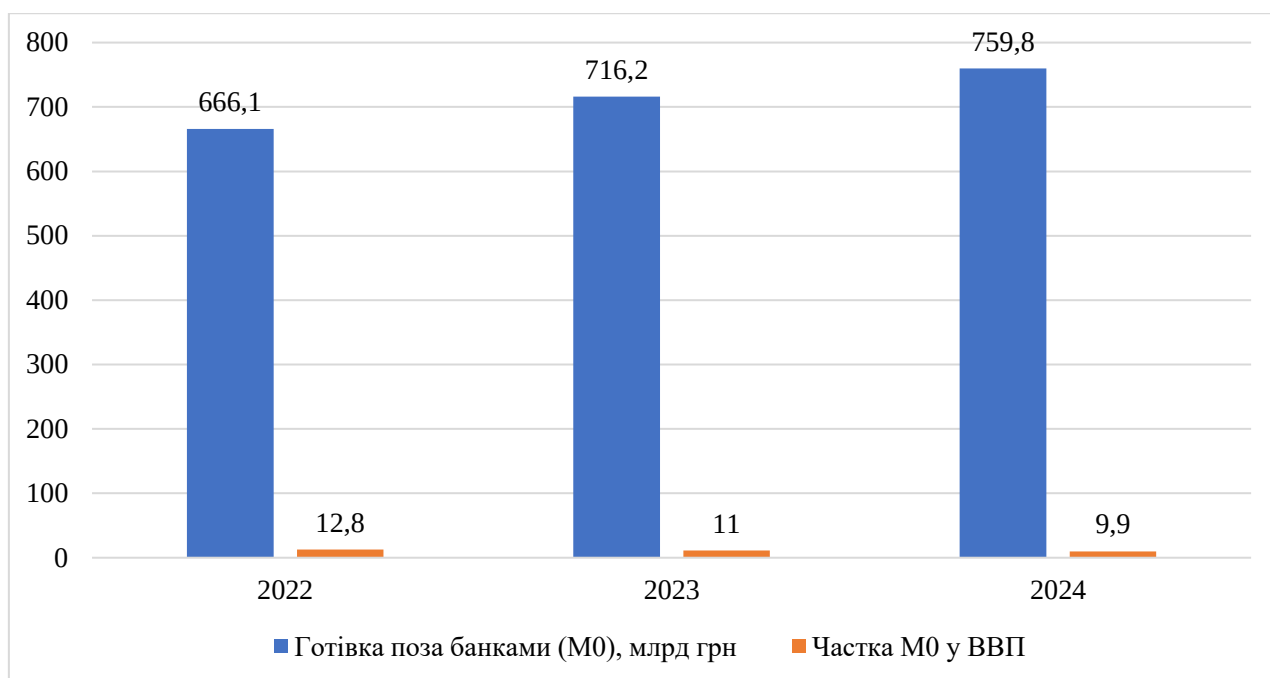

Рис. 2.2. Динаміка співвідношення M0 до ВВП в Україні у 2022 – 2024 роках, % [17]

Протягом 2022 – 2024 років в Україні спостерігається стабільне зростання абсолютного обсягу готівки поза банками (з 666,1 млрд грн у 2022 році до 759,8 млрд грн у 2024 році), що зумовлено як інфляційними процесами, так і номінальним збільшенням грошової маси в обігу. Однак на тлі зростання ВВП темпи приросту готівки є повільнішими, що відображається у зниженні її частки у ВВП: з 12,8% у 2022 році до 11% у 2023 році, а в 2024 році – до 9,9%.

Ця тенденція є позитивною з макроекономічної точки зору, оскільки вказує на поступове витіснення готівкових розрахунків безготівковими, зростання ролі банківської системи в обслуговуванні економіки, а також на стабілізацію фінансового сектору після шоку 2022 року. Зниження частки M0 у ВВП також свідчить про покращення державного контролю за грошовими потоками та ефективніше адміністрування податків.

Таким чином, спостерігається оздоровлення структури грошового обігу, що є важливим кроком до модернізації економіки України в умовах внутрішніх та зовнішніх викликів.

Аналіз динаміки грошової маси (M3), валового внутрішнього продукту (ВВП) та індексу споживчих цін (ІСЦ) дозволяє оцінити взаємозв'язок між

монетарними та реальними процесами в економіці. Ці показники є ключовими індикаторами макроекономічної стабільності, що відображають рівень інфляції, обсяг виробництва товарів і послуг, а також масштаб грошового обігу в державі. Зіставлення М3 та ВВП у динаміці дозволяє судити про зміну рівня монетизації економіки, а співставлення з ІСЦ – про вплив грошової політики на споживчі ціни (рис. 2.3).

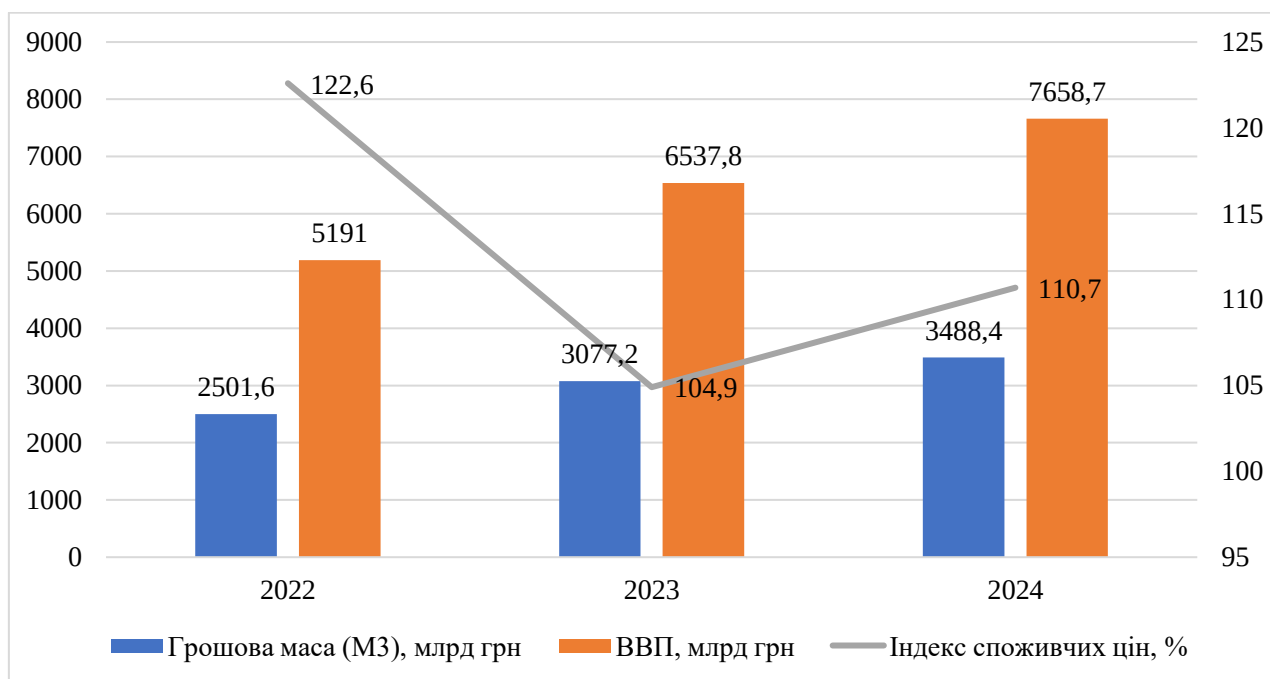

Рис. 2.3. Динаміка грошової маси, ВВП та індексу споживчих цін України у 2022 – 2024 роках [17]

У 2022 – 2024 роках грошова маса (М3) в Україні зросла з 2501,6 млрд грн до 3488,4 млрд грн. Зростання становило близько 39,5% за три роки. Паралельно ВВП зріс ще більш значними темпами – з 5191 млрд грн у 2022 році до 7658,7 млрд грн у 2024 році, тобто майже на 47,5%. Це свідчить про активізацію економічної діяльності та поступове відновлення економіки після початкових шоків, спричинених війною.

Індекс споживчих цін демонструє тенденцію до сповільнення інфляції: у 2022 році – 122,6%, у 2023 – 104,9%, у 2024 – 110,7%. Пік інфляції припав на 2022 рік, що було очікувано з огляду на воєнні дії, логістичні розриви та нестабільність. У 2023 році ситуація стабілізувалася, проте в 2024 інфляція знову

зросла – через підвищення споживчого попиту та витрати на відновлення інфраструктури.

Зростання МЗ на фоні помірної інфляції у 2023 – 2024 роках свідчить про зважену монетарну політику НБУ – грошова маса збільшується не критично, і її приріст супроводжується реальним зростанням ВВП. Це є свідченням того, що грошові вливання в економіку переважно мають продуктивний характер, а не лише інфляційний тиск.

Загалом, динаміка трьох показників демонструє поступове відновлення економіки в умовах війни та адаптацію грошово-кредитної політики до нових реалій.

Окрім загальної економічної динаміки та дій Національного банку України, на зміну грошової маси, ВВП та індексу споживчих цін у 2022 – 2024 роках вплинули також такі додаткові фактори:

1. Масштабна фінансова підтримка з боку міжнародних партнерів – надходження грантів, кредитів і макрофінансової допомоги від ЄС, МВФ, США та інших донорів дозволили уряду уникнути емісії гривні в кризовий період і частково компенсували дефіцит бюджету без тиску на інфляцію. Водночас ці кошти, конвертовані в національну валюту, збільшували грошову масу.

2. Фіскальна політика держави – зростання державних витрат, зокрема на оборону, соціальні програми та відновлення інфраструктури, стало драйвером внутрішнього попиту. Це сприяло збільшенню обсягів виробництва (зростанню ВВП) і водночас могло створювати інфляційний тиск.

3. Адаптація бізнесу та часткова релокація підприємств – частина підприємств, переміщених у безпечніші регіони, відновила роботу, що позитивно позначилось на ВВП. Адаптація до умов війни (розвиток електронної комерції, альтернативної логістики тощо) також допомогла зберегти виробничу активність.

4. Валютний курс і політика НБУ – після фіксації обмінного курсу у 2022 році та його часткової лібералізації у 2023 – 2024 роках, курсова стабільність

сприяла збереженню довіри до гривні. Це стримувало інфляцію й дозволяло проводити зважену монетарну політику без надмірної емісії.

5. Енергетична ситуація та імпорتنі ціни – вартість енергоносіїв і логістика імпорту впливали на індекс споживчих цін: зниження світових цін на паливо та стабілізація логістики у 2023 – 2024 роках зменшували інфляційний тиск, який був сильним у 2022 році.

6. Зміна споживчої поведінки населення – у 2022 році відбулося різке зниження споживчої активності через невизначеність та втрату доходів, однак поступове зростання впевненості та стабілізація ситуації у 2023 – 2024 роках призвели до відновлення попиту, що вплинуло на зростання ВВП і певне повернення інфляційного тиску.

7. Тінізація економіки та часткова офіціалізація розрахунків – зменшення рівня тіньових операцій, посилення контролю над безготівковими розрахунками (зокрема, через «Дію» та інші електронні сервіси) сприяло зростанню банківських залишків і відповідно – грошової маси М3.

Усі ці фактори взаємодіяли комплексно, формуючи ті тренди, які спостерігаються у наведених показниках.

У період 2022 – 2024 років економіка України функціонувала в умовах воєнного стану, глибокої структурної трансформації та високої залежності від зовнішньої фінансової підтримки. Один із важливих аспектів грошово-кредитної системи – це співвідношення між грошовою масою в доларовому еквіваленті та обсягами готівкової іноземної валюти, що знаходиться поза банківською системою. Аналіз цих показників дозволяє краще зрозуміти рівень доларизації економіки, довіру населення до банківської системи, а також вплив валютного ринку на фінансову стабільність (рис. 2.4).

Згідно з наведеними даними, грошова маса (М3) у доларовому еквіваленті поступово зростала: у 2022 році вона становила 77,3 млрд дол., у 2023 – 84,1 млрд дол., у 2024 – 85,1 млрд дол.

У той же час готівкова іноземна валюта поза банками також стабільно зростала: з 112,1 млрд дол. у 2022 році, до 123,6 млрд дол. у 2023 році, і далі — до 132,4 млрд дол. у 2024 році.

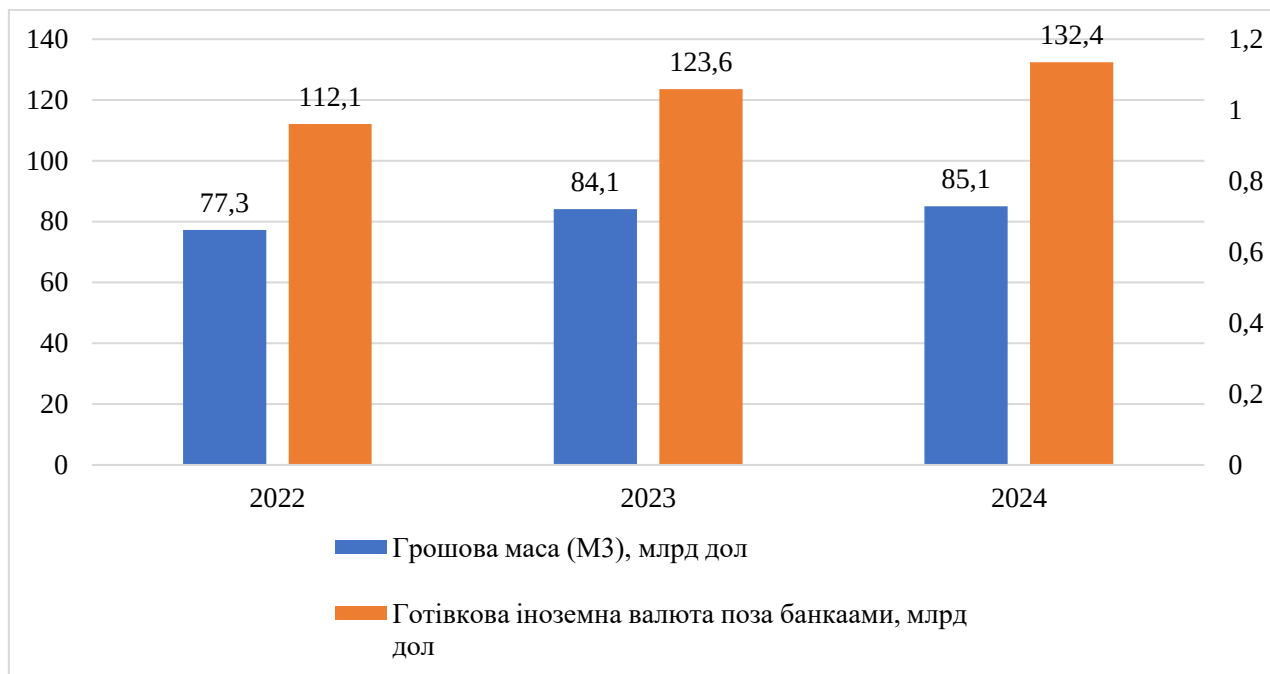

Рис. 2.4. Динаміка грошової маси (М3) в доларовому еквіваленті та готівкової іноземної валюти поза банками в Україні у 2022 – 2024 роках [17]

Ці дані свідчать про незмінно високий рівень зберігання валюти «поза банками», що значно перевищує обсяг грошової маси М3 у доларовому еквіваленті. Це є ознакою високої доларизації та недовіри до національної валюти, навіть попри поступову стабілізацію гривні та розвиток банківської інфраструктури.

Це свідчить про поступове ослаблення національної валюти, що, з одного боку, є наслідком інфляційного тиску, а з іншого – фактором, що стимулює зростання обсягів заощаджень у доларах.

Отже, хоча грошова маса в гривні зростала динамічно (майже на 40% за два роки), її еквівалент у доларах зростав значно повільніше – лише на ~10%. Готівкова іноземна валюта зростає швидше, ніж М3 в доларах, що свідчить про те, що громадяни продовжують накопичувати валюту «поза системою»,

остерігаючись банківських ризиків або девальвації гривні. У структурі фінансових активів частка готівкової валюти залишається критично високою, що є викликом для монетарної політики та ускладнює вплив НБУ на загальний обіг грошей.

У цілому, аналіз показників Рис. 2.4 демонструє асиметрію між офіційною грошовою масою та обсягами тіньового валютного обігу, що потребує подальших кроків щодо детінізації, стимулювання заощаджень у банках та підвищення довіри до гривні.

Загалом, тенденції в грошовому обігу свідчать про адаптацію фінансової системи до кризових умов воєнного часу, а також про поступовий перехід до більш прозорої, електронно орієнтованої моделі грошового обігу.

2.2. Аналіз показників ринку безготівкових розрахунків

Ринок безготівкових розрахунків – це частина фінансового ринку, яка охоплює всі операції з переказу коштів між суб'єктами господарювання та населенням без фізичного переміщення готівки. Іншими словами, це система взаєморозрахунків, де використовується банківська інфраструктура, електронні платіжні системи, мобільні застосунки, платіжні картки тощо.

Аналіз показників кількості користувачів рахунків та кількості відкритих рахунків у банківських установах України протягом 2022 – 2024 років відображає важливі зміни в тенденціях фінансових послуг в країні. Показники цих двох змінних дають можливість оцінити динаміку розвитку банківської інфраструктури, зміни у поведінці населення та бізнесу щодо використання фінансових послуг. Зокрема, це свідчить про зміни в популярності безготівкових розрахунків, а також про ефективність заходів щодо цифровізації фінансової системи.

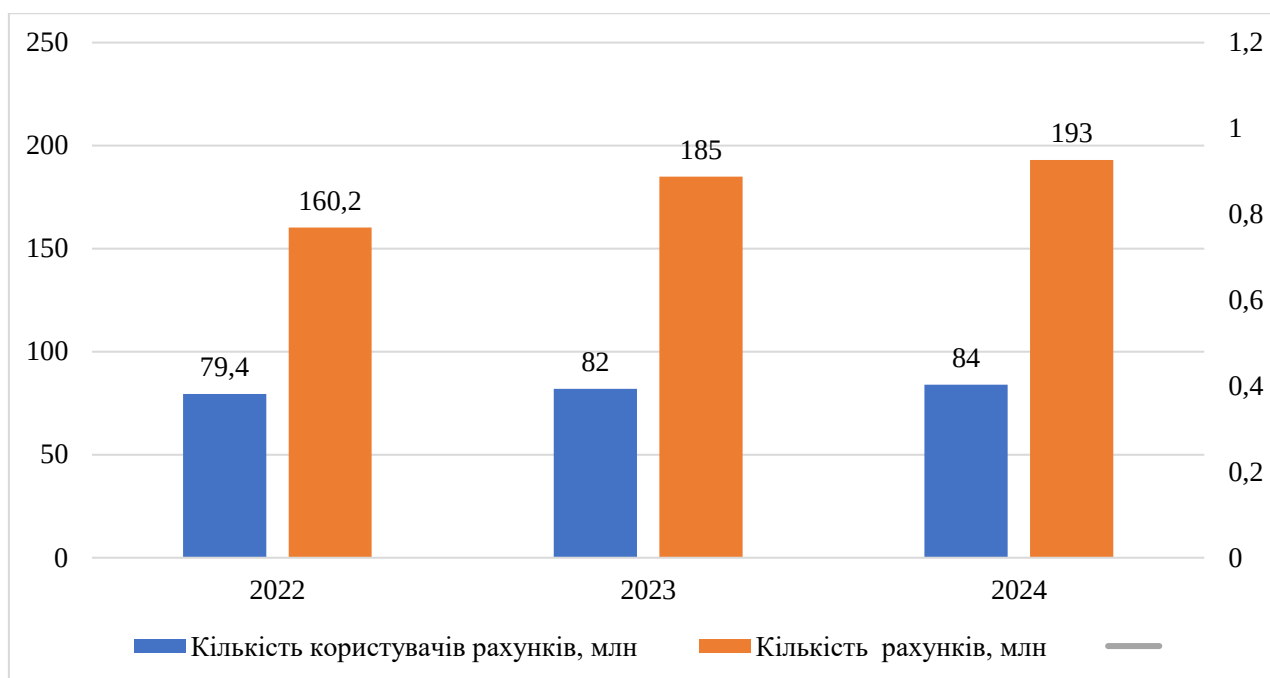

Рис. 2.5. Динаміка кількості користувачів рахунків та відкритих рахунків у банківських установах в Україні у 2022 – 2024 роках [17]

У період з 2022 по 2024 роки спостерігається постійне зростання кількості користувачів рахунків в банківських установах України, що свідчить про збільшення фінансової інклюзії серед населення. У 2022 році кількість користувачів рахунків становила 79,4 млн осіб, у 2023 році збільшилася до 82 млн, а в 2024 році досягла 84 млн. Це зростання на 4,6% за два роки є показником поступової адаптації населення до цифрових фінансових послуг і збільшення доступу до банківських послуг.

Що стосується кількості відкритих рахунків, то цей показник також демонструє стійке зростання. У 2022 році кількість рахунків становила 160,2 млн, у 2023 році зросла до 185 млн, а в 2024 році досягла 193 млн. Зростання кількості рахунків значно випереджає приріст користувачів рахунків, що свідчить про те, що одні й ті ж користувачі можуть відкривати кілька рахунків в різних банках або для різних фінансових цілей, таких як збереження заощаджень, отримання доходів, бізнес-рахунки тощо.

Це явище свідчить про активний розвиток цифрових фінансових інструментів, таких як мобільні банкінги, платіжні картки та онлайн-банкінг, що

спрощують відкриття та використання рахунків без необхідності фізичного відвідування відділень банків. Також цей тренд пов'язаний із збільшенням попиту на електронні гроші, швидкі перекази, а також розвиток фінансових технологій (фінтех).

Загалом, динаміка зростання як кількості користувачів рахунків, так і кількості відкритих рахунків в Україні вказує на зміни в культурі фінансових послуг в країні, де все більше людей і підприємств користуються перевагами цифрових фінансових інструментів. Зростання кількості рахунків при відносно меншому зростанні користувачів свідчить про активне розширення послуг, пропонувані банками, і про розширення фінансових можливостей для користувачів.

Аналіз динаміки складу відкритих для користувачів рахунків в Україні у 2022 – 2024 роках дає змогу оцінити тенденції розвитку банківської системи, а також зміни в поведінці як юридичних осіб, так і фізичних осіб у використанні фінансових послуг (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка складу відкритих для користувачів рахунків за 2022 – 2024 роки [17]

Показник	Суб'єкти господарської діяльності, млн				Фізичні особи, млн			
	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Темп росту, %	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Темп росту, %
Поточні, з них	5,9	6,9	6,9	116,9	138,6	154,1	166,2	119,9
в національній валюті	4,4	4,9	5,0	113,6	126,0	140,3	151,8	120,5
в іноземній валюті	1,5	2,0	1,9	126,7	12,6	13,8	14,4	114,3
Вкладні, з них	0,04	0,17	0,17	425,0	15,6	23,9	19,51	125,1
в національній валюті	0,04	0,16	0,15	375,0	14,6	22,6	18,4	126,0
в іноземній валюті	0,004	0,01	0,014	350,0	1,0	1,3	1,12	112,0
Всього	5,94	7,07	7,07	119,0	154,2	178,0	186,0	120,6

Показники, які включають інформацію про поточні та вкладні рахунки в національній та іноземній валютах, відображають зміни в економічній ситуації,

а також вказують на розвиток цифрових технологій у банківському секторі. Аналіз цих даних дозволяє зробити висновки щодо того, як змінюється попит на різні види рахунків серед різних категорій користувачів та як ці зміни впливають на фінансову інфраструктуру країни.

Для суб'єктів господарської діяльності спостерігається позитивна динаміка зростання кількості відкритих поточних рахунків: з 5,9 млн у 2022 році до 6,9 млн у 2023 році та стабільно на рівні 6,9 млн у 2024 році. Темп приросту складає 116,9% за два роки.

Для фізичних осіб кількість відкритих поточних рахунків також зростає: з 138,6 млн у 2022 році до 166,2 млн у 2024 році. Темп приросту складає 19,9% за три роки, що свідчить про високий попит на поточні рахунки серед населення. Зростання цього показника є результатом розширення банківських послуг та розвитку цифрових банківських сервісів, таких як онлайн-банкінг і мобільні застосунки.

У суб'єктів господарської діяльності спостерігається значне зростання кількості вкладних рахунків – з 0,04 млн у 2022 році до 0,17 млн у 2024 році (темп приросту 425%). Це свідчить про збільшення зацікавленості підприємств у зберіганні своїх коштів на депозитних рахунках, ймовірно, через економічну стабільність та наявність вигідних умов для розміщення депозитів.

У фізичних осіб також спостерігається зростання кількості вкладних рахунків, з 15,6 млн у 2022 році до 19,51 млн у 2024 році. Хоча темп приросту (125,1%) не такий високий, як у випадку юридичних осіб, він все одно свідчить про зростання популярності вкладних рахунків серед населення, що пов'язано з бажанням населення заощаджувати в умовах економічної невизначеності.

Для суб'єктів господарської діяльності кількість вкладних рахунків у національній валюті зросла з 0,04 млн до 0,16 млн, а у іноземній валюті – з 0,004 млн до 0,01 млн. Це свідчить про зростання зацікавленості в іноземній валюті, однак в основному підприємства продовжують використовувати національну валюту для депозитів.

У фізичних осіб відзначається стабільне зростання кількості вкладних рахунків в національній валюті з 14,6 млн до 18,4 млн, в той час як вкладні рахунки в іноземній валюті зростають менш активно – з 1,0 млн до 1,12 млн.

Загалом, динаміка складу відкритих рахунків свідчить про позитивні зміни в банківському секторі України. Як серед суб'єктів господарської діяльності, так і серед фізичних осіб спостерігається зростання попиту на поточні та вкладні рахунки. Це підтверджує як стабільність економічної ситуації, так і активне використання сучасних фінансових технологій. Зростання кількості вкладних рахунків в національній валюті вказує на певну стабільність у довірі до національної валюти, однак певний попит на іноземну валюту серед підприємств та населення залишається, зокрема через економічні виклики та невизначеність.

Аналіз динаміки основних показників ринку безготівкових розрахунків в Україні за 2022 – 2024 роки дозволяє оцінити зміни в розвитку платіжних систем та переказів коштів в умовах постійних економічних змін, а також вплив технологічних інновацій на фінансову інфраструктуру країни (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка основних показників ринку безготівкових розрахунків за 2022 – 2024 роки [17]

Показник	Сума платежів і переказів, млрд грн				Кількість платежів і переказів, млн шт			
	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Темп росту, %	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Темп росту, %
СЕП НБУ	133022	209921	241038	181,2	363	423	484	133,3
«Карткові» платіжні системи	4551	3510	3784	83,1	5181	4806	5023	97,0
Платіжні системи «переказу коштів»	293	539	621	211,9	446	597	633	141,9

Показники, що відображають суму та кількість платежів і переказів через різні платіжні системи (СЕП НБУ, карткові платіжні системи, платіжні системи переказу коштів), дають змогу зрозуміти, які сегменти ринку безготівкових розрахунків переживають найбільший ріст, а які з них зменшуються або стабілізуються. Аналіз цих даних дозволяє зробити висновки щодо адаптації населення та бізнесу до безготівкових інструментів у фінансовій діяльності.

У 2023 році відбулося значне зростання суми платежів через СЕП НБУ, досягнувши 209 921 млн грн, що на 181,2% більше, ніж у 2022 році. Прогноз на 2024 рік також свідчить про зростання цієї суми до 241 038 млн грн. Це показує активний розвиток національної платіжної інфраструктури та збільшення обсягів безготівкових розрахунків через державну платіжну систему.

В 2023 році сума платежів через карткові платіжні системи знизилась до 3 510 млн грн, що на 16,8% менше, ніж у 2022 році. Однак у 2024 році спостерігається незначне зростання – до 3 784 млн грн (на 7,8%). Це свідчить про певну стабільність ринку карткових платежів, але меншу динамічність у порівнянні з іншими платіжними системами.

Найбільший темп росту демонструють платіжні системи для переказу коштів, де сума платежів збільшилась на 211,9% – з 293 млн грн у 2022 році до 539 млн грн у 2023 році. У 2024 році цей показник також зріс до 621 млн грн, що свідчить про швидке зростання популярності таких сервісів серед користувачів для здійснення фінансових операцій.

Кількість операцій через СЕП НБУ зросла з 363 млн у 2022 році до 484 млн у 2024 році. Темп приросту складає 133,3%, що підтверджує високий попит на державні платіжні системи серед підприємств та громадян.

В кількості операцій через карткові платіжні системи спостерігається менш інтенсивне зростання: з 5 181 млн операцій у 2022 році до 5 023 млн у 2024 році. Темп приросту складає 97%, що вказує на зменшення темпів росту в порівнянні з іншими платіжними системами.

Кількість операцій через платіжні системи «переказу коштів» зросла на 141,9% – з 446 млн у 2022 році до 633 млн у 2024 році. Це свідчить про активну

тенденцію до використання таких систем для грошових переказів, що набирають популярності серед фізичних осіб, зокрема для трансакцій за кордоном та між країнами.

Загальна динаміка ринку безготівкових розрахунків свідчить про значне зростання обсягів платежів і кількості операцій через різні платіжні системи в Україні. Особливо виділяється розвиток системи електронних платежів НБУ, що свідчить про підвищену довіру до національних платіжних інструментів. Водночас ринок карткових платежів показує стабільне зниження в обсягах платежів, що може свідчити про перехід частини користувачів до інших, більш гнучких інструментів, таких як мобільні платіжні системи чи інші варіанти електронних переказів. Платіжні системи «переказу коштів» продовжують набирати популярність, що можна пояснити глобалізацією фінансових операцій та розвитком трансакцій за кордон.

Система електронних платежів (СЕП) Національного банку України є основним інструментом для обробки фінансових трансакцій між банківськими установами. Динаміка обсягів платежів, що проходять через СЕП, відображає зміну в економічній ситуації країни, розвиток банківської системи, а також тренди в технологічному розвитку платіжних систем. Проаналізуємо основні показники обсягу платежів і кількості трансакцій в СЕП на прикладі динаміки за період 2022 – 2024 років (рис. 2.6).

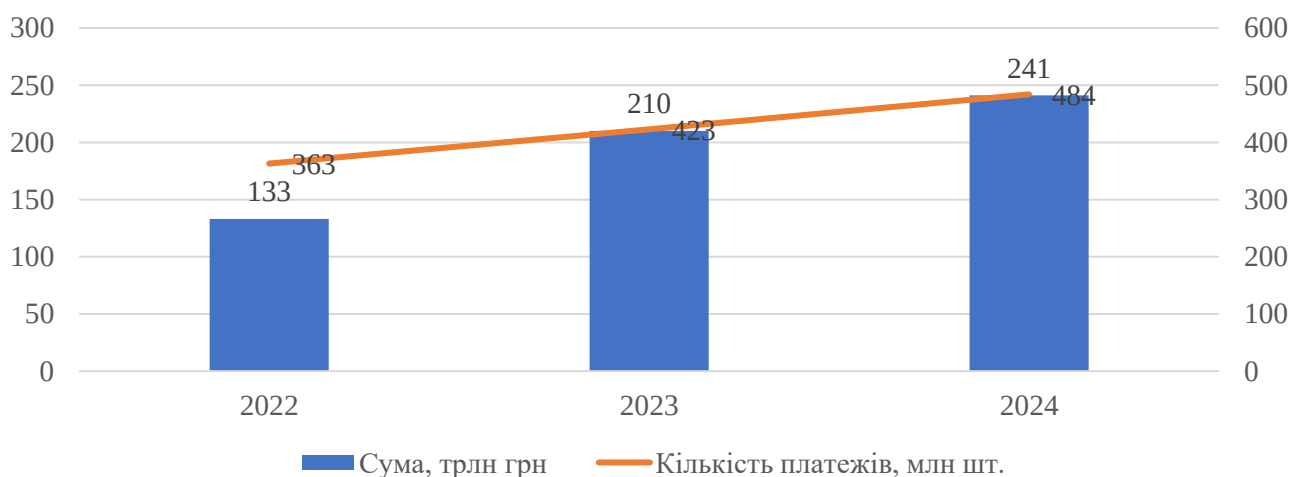

Рис. 2.6. Динаміка загального обсягу платежів, оброблених у СЕП у 2022 – 2024 роках [17]

Згідно з наданими даними, загальний обсяг платежів через СЕП продемонстрував стійке зростання протягом трьох років. У 2022 році сума, оброблена через СЕП, становила 133 трлн грн, що в порівнянні з 2023 роком (210 трлн грн) показало збільшення на 57,8%. У 2024 році обсяг досяг 241 трлн грн, що є ще одним кроком вперед у розвитку платіжної системи.

Важливо зазначити, що разом зі збільшенням суми платежів зростає і кількість транзакцій. У 2022 році було здійснено 363 млн платежів, у 2023 році – 423 млн, а в 2024 році – 484 млн. Цей приріст на 31,6% у 2023 році і 14,4% у 2024 році свідчить про підвищену активність у використанні електронних платежів серед українських споживачів і підприємств.

Динаміка обсягу платежів та їх кількості вказує на тенденцію до зростання цифрових транзакцій в економіці України, що відповідає загальному розвитку платіжних технологій, а також інтересі громадян до безготівкових форм розрахунків. Збільшення обсягів платежів зумовлене як збільшенням кількості користувачів електронних платіжних інструментів, так і зростанням номінальних значень самих платежів.

За період з 2022 по 2024 роки СЕП демонструє стійке зростання як за кількістю, так і за обсягами оброблених платежів. Це свідчить про активний розвиток безготівкових розрахунків в Україні, а також про поступове залучення більше людей і компаній до використання сучасних фінансових технологій. Зростання обсягів і кількості платежів також може бути результатом зміни в поведінці споживачів, розвитку цифрових платіжних систем, а також стимулювання безготівкових розрахунків на державному рівні.

Система електронних платежів Національного банку України є основним інструментом для обробки фінансових транзакцій між банківськими установами. Аналіз частки платежів, оброблених у СЕП, за участю різних суб'єктів – банків, Національного банку України та Державної казначейської служби України – дозволяє оцінити роль кожного з них у забезпеченні безперебійного функціонування платіжної системи та визначити тенденції розвитку безготівкових розрахунків у країні (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка частки платежів, оброблених у СЕП за 2022 – 2024 роки [17]

Показник	Сума платежів і переказів, млрд грн				Кількість платежів і переказів, млн шт.			
	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Темп росту, %	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Темп росту, %
В загальному по СЕП	133022	209921	241038	181,2	363	423	484	133,3
Частка платежів банків, %	55,5	54,8	54,7	98,6	95,8	96	95,9	100,1
Частка платежів НБУ, %	41	42,6	42,5	103,7	0,1	0,1	0,1	100,0
Частка платежів Держказначейства України, %	3,5	2,6	2,8	80,0	4,1	3,9	4	97,6

За період з 2022 по 2024 рік спостерігається наступна динаміка:

1. Частка платежів банків у 2022 році становила 55,5%, у 2023 році знизилася до 54,8%, а в 2024 році – до 54,7%. Це свідчить про поступове зменшення частки банків у загальному обсязі платежів через СЕП.

2. Частка платежів НБУ у 2022 році становила 41%, у 2023 році збільшилася до 42,6%, а в 2024 році дещо знизилася до 42,5%. Це вказує на стабільну роль Національного банку у забезпеченні платіжних операцій.

3. Частка платежів Держказначейства України у 2022 році становила 3,5%, у 2023 році знизилася до 2,6%, а в 2024 році трохи зросла до 2,8%. Це свідчить про зміну обсягів державних платежів через СЕП.

Загалом, хоча частка банків у загальному обсязі платежів через СЕП зменшується, їхня роль залишається провідною. Національний банк продовжує забезпечувати значну частину платіжних операцій, а Державна казначейська служба має стабільну, хоча і зменшену, частку в обробці платежів.

Зменшення частки банків у загальному обсязі платежів може свідчити про зростання ролі інших учасників платіжної системи, таких як Національний банк

та Державна казначейська служба. Однак банківська система залишається основним каналом для обробки фінансових транзакцій. Стабільна роль Національного банку в обробці платежів свідчить про ефективність його функцій у забезпеченні платіжної інфраструктури країни. Зростання частки Держказначейства пов'язане з підвищенням обсягів державних фінансових операцій через СЕП.

Аналіз структури операцій за кількістю та сумою платежів системно важливих банків України в 2024 році дає змогу оцінити розподіл платежів між найбільшими фінансовими установами країни. Цей показник важливий для розуміння того, як великі банки домінують на ринку безготівкових розрахунків, а також які банки мають найбільшу частку в обробці платіжних операцій за сумою та кількістю (рис. 2.7).

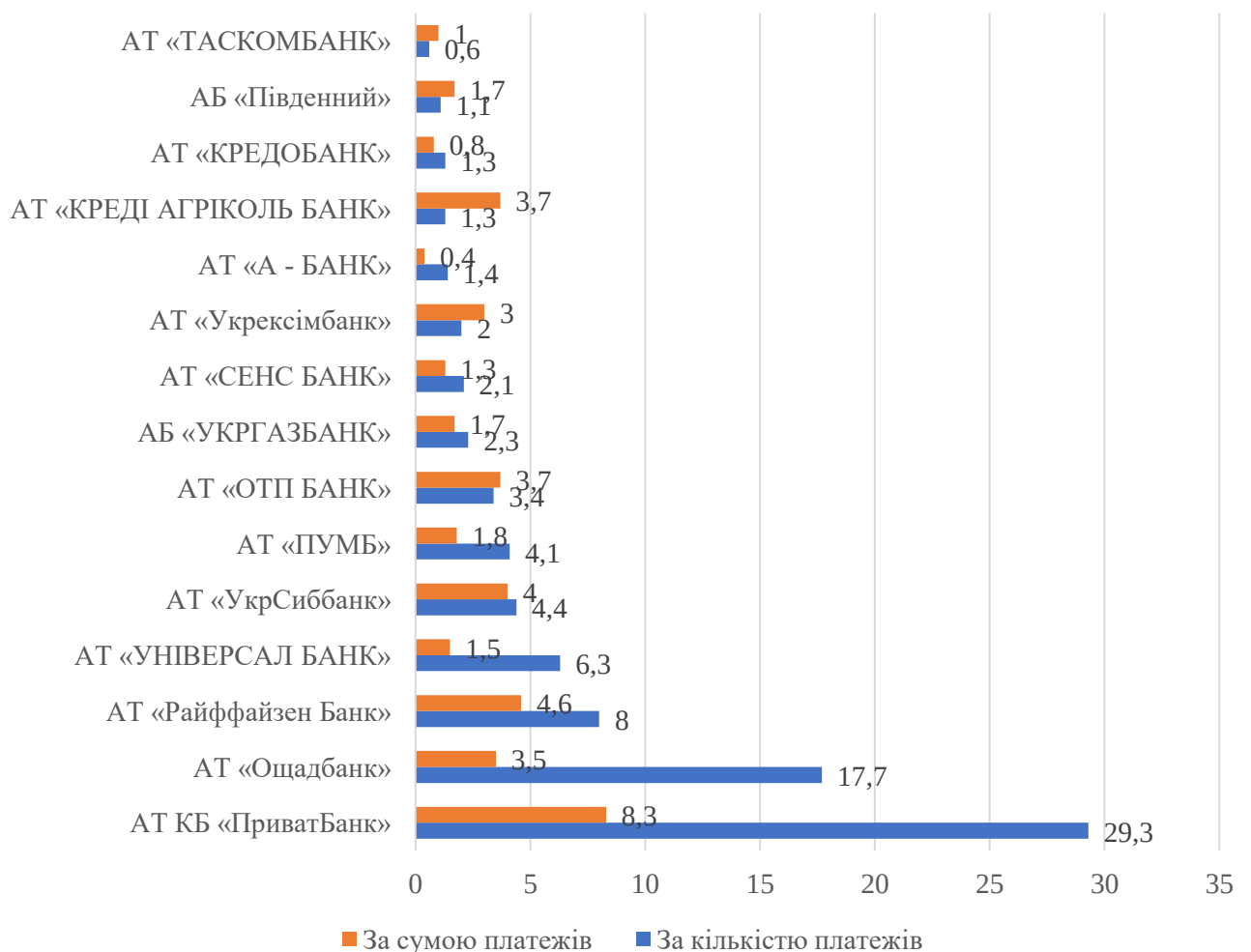

Рис. 2.7. Структура операцій за кількістю та сумою платежів системно важливих банків у 2024 році, % [17]

За даними на 2024 рік, розподіл платежів за кількістю та сумою виглядає наступним чином:

1. АТ КБ «ПриватБанк» – лідер за кількістю та сумою платежів, з часткою 29,3% за кількістю та 8,3% за сумою. Це свідчить про те, що банк обробляє найбільшу кількість платежів, але частка платежів за сумою у нього значно менша, що може вказувати на переважання дрібних транзакцій у його клієнтів.

2. АТ «Ощадбанк» – другий за кількістю платежів (17,7%) та третій за сумою (3,5%). Це також один з ключових гравців на ринку, з переважанням середніх за розміром транзакцій.

3. АТ «Райффайзен Банк» – має досить значну частку за сумою платежів (4,6%), хоча за кількістю його частка становить лише 8%. Це свідчить про те, що банк обробляє менше кількість платежів, але їх сума значно більша, що вказує на спеціалізацію на більших транзакціях або корпоративних клієнтах.

4. АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» та АТ «УкрСиббанк» мають схожі показники: 6,3% і 4,4% за кількістю платежів відповідно. Проте їхні частки за сумою платежів різняться, і це вказує на різну структуру клієнтської бази і види оброблюваних операцій.

5. АТ «ПУМБ», АТ «ОТП БАНК» і АБ «УКРГАЗБАНК» займають середні позиції за обома показниками, з часткою за кількістю близько 4-5%, що вказує на стабільну позицію на ринку, але без сильної спеціалізації на великих або дрібних операціях.

6. Більшість інших банків, таких як АТ «СЕНС БАНК», АТ «А-БАНК» та АТ «ТАСКОМБАНК», мають невеликі частки як за кількістю, так і за сумою операцій, що свідчить про їх меншу роль на ринку безготівкових розрахунків.

Найбільші банки України, такі як ПриватБанк та Ощадбанк, домінують за кількістю операцій, що свідчить про високу популярність цих установ серед широкого кола клієнтів, які здійснюють невеликі та середні транзакції. Однак, Райффайзен Банк виділяється високою часткою за сумою платежів, що вказує на обробку більших за обсягом операцій. Більш дрібні банки, хоча й мають меншу

частку ринку, все одно виконують важливу роль у спеціалізованих нішах або обслуговуванні конкретних груп клієнтів.

Цей аналіз дозволяє зробити висновок, що ринок безготівкових розрахунків в Україні є конкурентним, з домінуванням кількох великих установ, які обробляють більшість операцій як за кількістю, так і за сумою, але існує також значний простір для інших банків у специфічних сегментах.

Аналіз динаміки безготівкових операцій та отримання готівки в Україні за період з січня 2022 року по грудень 2024 року дозволяє оцінити зміни у використанні електронних платіжних засобів. Ці показники є важливими для розуміння тенденцій в економіці країни, що пов'язані з впровадженням безготівкових розрахунків, а також зберіганням традиційних форм фінансових операцій через отримання готівки (рис. 2.8).

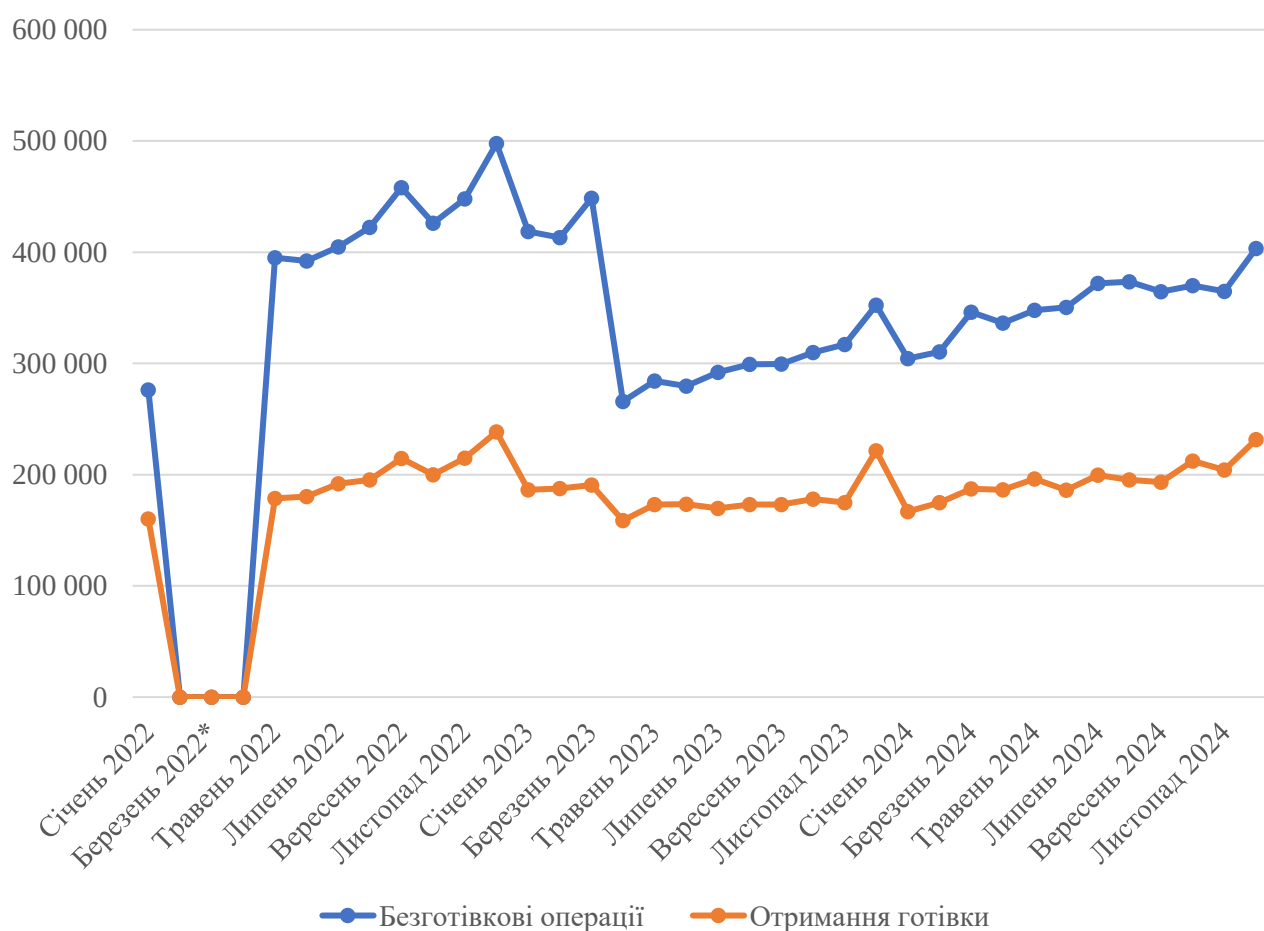

Рис. 2.8. Динаміка суми операцій з використанням електронних платіжних засобів, емітованих українськими емітентами за період 2022 – 2024 років, млн грн [17]

Протягом аналізованого періоду спостерігається тенденція до зростання суми безготівкових операцій. Це можна побачити на прикладі 2022 року, коли сума безготівкових операцій зросла від 276,2 млн грн у січні до 497,7 млн грн у грудні. Зростання суми операцій продовжувалося і в 2023 році, досягнувши 352,4 млн грн у грудні 2023 року. У 2024 році сума безготівкових операцій в грудні знову досягла значення 403,3 млн грн, що свідчить про стабільне зростання безготівкових розрахунків.

Однак, якщо порівняти з отриманням готівки, то тенденція виглядає дещо інша. Сума отриманих готівкових коштів зростала менш стабільно. Наприклад, у грудні 2022 року сума отриманих готівкових коштів становила 238,4 млн грн, а у грудні 2023 року – 221,5 млн грн. Проте в грудні 2024 року показник зріс до 231,7 млн грн, що свідчить про поступове зменшення попиту на готівку порівняно з безготівковими операціями.

Варто відзначити, що найбільші показники за кількістю операцій були зафіксовані в кінці кожного року. Наприклад, в грудні 2022 та 2024 років спостерігається найбільший обсяг безготівкових операцій – 497,7 млн грн та 403,3 млн грн відповідно.

Зростання безготівкових операцій свідчить про збільшення довіри до банківських і фінансових установ, розвиток інфраструктури для електронних платежів та зручність для споживачів.

Зменшення потреби в отриманні готівки також є ознакою переходу до безготівкових розрахунків, що є частиною глобальної тенденції до цифровізації та інновацій у фінансових технологіях.

Зафіксовані сезонні коливання, які свідчать про підвищений попит на операції в кінці року, що пов'язано з підвищенням витрат у святковий період та іншими економічними факторами.

Загалом, за період з 2022 по 2024 рік спостерігається позитивна динаміка зростання безготівкових операцій, що свідчить про активний розвиток цифрових платежів в Україні. Попри те, що попит на готівку залишається важливою складовою фінансової системи, його частка зменшується, а безготівкові

транзакції поступово стають основною формою фінансових операцій. Це вказує на позитивну тенденцію до розвитку безготівкових розрахунків в країні, що відповідає глобальним трендам і сприяє покращенню економічної стабільності та інклюзивності фінансової системи.

В цілому, спостерігається стійка тенденція до збільшення обсягу безготівкових розрахунків в Україні. Це явище підтримується розвитком цифрових технологій, зміною звичок споживачів та підприємств, а також сприяє економічній стабільності та зручності ведення фінансових операцій. Україна йде в ногу з глобальними трендами у сфері фінансових технологій, забезпечуючи сучасні умови для безготівкових розрахунків, що покращує як якість обслуговування, так і фінансову інклюзивність.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ

3.1. Електронні та віртуальні валюти як цифрові інновації грошового обігу

Цифрові інновації значно змінюють сучасну систему грошового обігу, впроваджуючи нові підходи до використання, зберігання та обігу коштів. Віртуальні валюти, зокрема біткоїн, а також цифрові валюти центральних банків (Central Bank Digital Currency, CBDC), є ключовими рушіями трансформації фінансової системи кожної країни. Зважаючи на глобальні зміни, такі як війна в Україні та пандемія COVID-19, розвиток фінансових технологій набуває ще більшої важливості. Одним із важливих досягнень є впровадження блокчейн-технологій, що забезпечує нові рівні прозорості, безпеки та децентралізації в фінансових транзакціях. Ці зміни створюють широкий спектр можливостей і викликів, що вимагають ретельного аналізу та обговорення. Революційні зміни в сфері грошового обігу стали одними з найбільших технологічних і фінансових змін ХХІ століття. Поява віртуальних грошей, таких як біткоїн, та цифрових валют центральних банків призвела до суттєвих змін у принципах функціонування традиційних фіатних грошей. Питання, хто стане основним гравцем у грошовому обігу в майбутньому, є предметом численних дискусій.

Сучасні цифрові інновації стають рушійною силою змін у грошовій системі, надаючи нові можливості для обігу коштів, одночасно створюючи виклики для їх регулювання. Однією з таких інновацій є введення цифрових валют центральних банків (CBDC). Ці валюти є новим типом грошей, що емітуються державними центральними банками і існують виключно в цифровій формі. Важливою їх характеристикою є те, що вони є законними платіжними

засобами, підтримуваними державою, на відміну від криптовалют, які не мають такої підтримки.

Центральний банк здійснює повний контроль над емісією, обігом та функціонуванням цифрових валют, що дозволяє забезпечити стабільність національної грошової системи. Завдяки цьому всі транзакції, виконані з використанням таких валют, можуть бути відслідковані, що сприяє боротьбі з шахрайством, ухилянню від сплати податків та відмиванню грошей. Цифрові валюти допомагають знижувати ризики, пов'язані з використанням комерційних платіжних систем, оскільки відповідальність за їх функціонування лежить на центральному банку. Такі валюти можуть використовуватися паралельно з традиційними грошовими формами, що полегшує поступовий перехід до цифрової економіки.

Основними функціями цифрових валют центральних банків є: по-перше, платіжна функція, що забезпечує швидкі, дешеві та ефективні транзакції як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях; по-друге, функція збереження вартості, оскільки ці гроші мають стабільну вартість завдяки державній гарантії, що робить їх надійним засобом накопичення; по-третє, цифрові валюти можуть бути інструментом монетарної політики, дозволяючи центральним банкам точніше керувати грошовою масою, зокрема через програмовані транзакції для цільових соціальних виплат; по-четверте, вони сприяють фінансовій інклюзії, забезпечуючи доступ до фінансових послуг тим, хто не користується традиційними банківськими сервісами.

Впровадження цифрових валют центральними банками відкриває нові можливості для стимулювання економічного розвитку через застосування цифрових стимулів, таких як програми субсидій або знижок, які можуть бути автоматично надані громадянам. Ці валюти поєднують стабільність традиційних фіатних грошей з перевагами сучасних цифрових технологій. Вони мають значний потенціал для покращення ефективності грошового обігу, зниження витрат на транзакції, підвищення фінансової інклюзії та забезпечення прозорості операцій, що допомагає боротися з шахрайством і відмиванням грошей.

Наприклад, Китай вже впровадив цифровий юань (Digital Yuan або e-CNY), що є офіційною цифровою валютою центрального банку Китаю. Початок тестування цієї валюти відбувся в 2020 році, і наразі її активно використовують у багатьох регіонах країни, включаючи транскордонні платежі, що може змінити динаміку глобальної фінансової системи, знижуючи роль долара США в міжнародних розрахунках [50].

Європейський Союз також активно працює над створенням цифрового євро, яке буде офіційною цифровою валютою Європейського центрального банку. Впровадження цифрового євро відповідає на зростаючі потреби у цифрових платежах і на розробку таких валют, як китайський цифровий юань та криптовалюти. ЄЦБ почав дослідницьку фазу проекту в жовтні 2021 року, яка триватиме до кінця 2024 року [50]. Метою цифрового євро є зменшення залежності від приватних платіжних платформ, підтримка цифровізації економіки, захист конфіденційності користувачів і створення надійної альтернативи готівковим коштам. Після завершення дослідницької фази ЄЦБ ухвалить рішення про запуск цієї валюти, і, якщо воно буде позитивним, реальне впровадження може розпочатися до кінця цього десятиліття.

Отже, використання цифрових валют центральних банків може значно знизити ризики шахрайства, підвищити ефективність грошових переказів і створити нові можливості для реалізації монетарної політики в державі.

Цифрові валюти центральних банків мають великий потенціал стати основною складовою сучасної фінансової системи. Успіх цифрового юаня в Китаї є наочним прикладом того, як такі валюти можуть інтегруватися як у внутрішні, так і в міжнародні економічні процеси. Розробка цифрового євро в Європейському Союзі демонструє зростаючий інтерес розвинених країн до цього інструменту. Використання програмованих грошей дозволяє впроваджувати точніші інструменти монетарної політики, наприклад, цільові соціальні виплати або миттєве коригування процентних ставок. Електронна природа таких валют сприяє зниженню витрат на міжнародні перекази, що робить їх привабливим варіантом для бізнесу. Водночас важливим завданням залишається захист даних

користувачів, оскільки такі валюти повинні знаходити баланс між прозорістю транзакцій та правом на приватність. Узгодження стандартів між країнами допоможе уникнути фрагментації валютних систем та забезпечити ефективність міжнародних розрахунків.

Загалом, цифрові валюти мають потенціал стати важливою частиною цифрової економіки, однак для цього необхідно подолати технічні, регуляторні та соціальні виклики.

Віртуальні валюти, такі як біткоїн, ефіріум та інші криптовалюти (яких існує понад 2000 видів), функціонують на основі децентралізованих технологій, зокрема блокчейну. Блокчейн-аналітика Chainalysis опублікувала рейтинг країн щодо проникнення та прийняття криптовалют у 151 країні у 2024 році. Індія, Нігерія, Індонезія, США, В'єтнам, Україна, Росія, Філіппіни, Пакистан і Бразилія увійшли в топ-10 країн за використанням криптовалют. Україна займає 6-е місце, що свідчить про високий рівень прийняття криптовалют [50].

Однак криптоактиви також несуть певні ризики. По-перше, уряди можуть намагатися заборонити їх використання, оскільки емісія грошей традиційно належить лише центральним банкам. Якщо криптовалюти будуть заборонені, користувачі можуть «забути» свої паролі і відновити доступ після скасування заборони, як це було з золотом у США. По-друге, існує загроза зламу квантовими комп'ютерами, які в майбутньому можуть порушити алгоритм захисту криптоактивів. І, по-третє, глобальний локдаун або повне відключення електрики може тимчасово призупинити роботу всіх комп'ютерів, що підтримують блокчейн, зупинивши функціонування криптовалют.

Попри ці ризики, криптовалюти продовжують зберігати популярність серед мільйонів користувачів. Останнім часом біткоїн привернув увагу не лише таких особистостей, як Ілон Маск і автор бестселера «Багатий тато – бідний тато», а й великих фінансових установ, зокрема BlackRock і Fidelity [51].

Таким чином, електронні та віртуальні гроші вже здійснюють значний вплив на глобальний грошовий обіг. Однак їх впровадження потребує ретельного

регулювання, врахування ризиків і удосконалення технологічних процесів для забезпечення стійкості та ефективності.

3.2. Перспективи діджиталізації безготівкових розрахунків в умовах війни в Україні

В умовах війни Україна продовжує впроваджувати цифрові технології в усіх сферах життя, оскільки це дозволяє значно прискорити здійснення різноманітних операцій. Безготівкові платежі не є винятком і стали важливим елементом у фінансових транзакціях. Пандемія COVID-19 у 2020 році суттєво прискорила процес переходу до безготівкових розрахунків, і ця тенденція зберігається після початку повномасштабної агресії Росії. У таких умовах безготівкові операції залишаються актуальними, оскільки вони забезпечують швидкість, ефективність та зручність у здійсненні фінансових транзакцій.

Для сучасної економіки, яка потребує швидких і малозатратних рішень, важливо зменшити використання готівкових коштів. Тому держава, платіжні системи та банки активно працюють над тим, щоб допомогти бізнесу зменшити обсяги готівкових розрахунків. Це є однією з основних складових економічної стратегії, спрямованої на зменшення витрат на обслуговування готівки та поліпшення контролю за грошовими потоками.

Діджиталізація, як процес перетворення традиційних фінансових операцій у цифровий формат, є предметом численних досліджень, що висвітлюють її переваги та можливі загрози для економіки, зокрема для фінансових ринків та банківського сектору. Зокрема, автори таких робіт, як Д. Бесчастна [2], О. Стороженко [17], Л. Чуприна [45], О. Лелюк, І. Чуницька [46] та інші, наголошують на важливості цифрових трансформацій для розвитку фінансових послуг.

У глобальних умовах зростаючих економічних і політичних викликів розвиток безготівкових платежів стає ключовим завданням для державного фінансового сектору, сприяючи економічному зростанню, зменшенню витрат на

готівковий обіг і підвищенню ефективності фінансової інфраструктури. Такий підхід не лише покращує якість обслуговування економіки, а й стимулює зростання валового внутрішнього продукту (ВВП).

Водночас, еволюція безготівкових операцій створює нові завдання для облікових систем підприємств. Особливо важливо вивчати їх розвиток у часи повномасштабної війни, що дозволяє сформувати основи для розробки інституційних заходів, які підвищать ефективність платіжних систем в умовах цифровізації.

Безготівкові операції, що охоплюють як платіжні, так і переказні транзакції, стали важливим інструментом для підприємств і фізичних осіб. Завдяки розвитку інформаційних технологій, перехід від традиційних платіжних методів до цифрових не лише спрощує процеси, але й забезпечує більшу безпеку та швидкість фінансових операцій.

Процес діджиталізації безготівкових операцій включає в себе численні напрямки, такі як електронні платіжні системи, безконтактні технології, електронні гаманці, інтернет-банкінг, цифрові карти, блокчейн та криптовалюти, а також штучний інтелект для оптимізації фінансових процесів. Ці інновації сприяють зростанню ефективності та безпеки фінансових транзакцій, що має великий потенціал для економічного розвитку України в умовах цифрової трансформації.

Для здійснення безготівкових розрахунків та ініціації переказу коштів з рахунку платника на рахунок отримувача використовується розрахунковий документ, який може бути у формі паперового або електронного носія. Електронний розрахунковий документ є платіжним документом, що містить усю необхідну інформацію в електронному вигляді. Такий документ можна сформувати, передати, зберегти та перетворити на візуальну форму, а також відправити через дистанційне обслуговування без потреби особисто відвідувати банк. Клієнт може здійснювати операції з рахунком за допомогою різних систем, таких як «Клієнт-банк», «Клієнт-Інтернет-банк», «Інтернет-банкінг» тощо.

Діджиталізація безготівкових операцій сприяє покращенню ефективності, швидкості та доступності фінансових послуг. Вона також веде до зменшення обсягу готівкових операцій та підвищення рівня цифрової безпеки. У сучасному світі багато банків і фінансових установ активно сприяють використанню онлайн-транзакцій, що дозволяє здійснювати перекази між сторонами, незалежно від відстані, а також забезпечує можливість розрахунків в будь-якій валюті та країні. Це сприяє глобалізації економіки, адже полегшує процеси торгівлі і фінансових трансакцій.

Електронні гроші дозволяють уникнути потреби в фізичних переказах коштів, а також значно спрощують банківські послуги. Люди можуть здійснювати фінансові операції без необхідності відвідувати фізичні відділення банків і без наявності готівки. Однією з новітніх тенденцій є випуск віртуальних або цифрових карт, що не тільки дозволяє економити кошти для банків, але й дає клієнтам можливість миттєво використовувати картки для здійснення різноманітних операцій, зокрема в онлайн-магазинах.

Розвиток безготівкових розрахунків у різних країнах залежить від ряду факторів, таких як рівень економічного і технологічного розвитку, відкритість економіки, рівень корупції, розмір тіньового сектору, а також доступність мережі терміналів і рівень фінансової грамотності населення. Перевагами безготівкової економіки є не тільки зниження ризику пограбувань і підробок, а й підвищення прозорості доходів і витрат суб'єктів господарювання, що сприяє зменшенню тіньового сектору і можливості ухилення від податків.

Проте процес цифровізації грошових операцій має і деякі негативні аспекти. Критики цієї тенденції відзначають небезпеку посилення контролю з боку державних і фінансових установ за діяльністю як підприємств, так і громадян. Окрім того, зростає рівень кіберризиків, таких як хакерські атаки і кібершпигунство. Ці загрози стають особливо актуальними для України, особливо в умовах збройної агресії. Так, у 2023 році на Україну було здійснено 2543 кібератаки, що на 16% більше, ніж у попередньому році, а напад на цифрову

інфраструктуру мобільного оператора «Київстар» у грудні 2023 року призвів до серйозних перебоїв у системі зв'язку [19].

Процеси цифровізації грошових розрахунків мають значний вплив на фінансові та банківські установи. Зокрема, це призводить до зменшення кількості робочих місць у роздрібному банківському секторі, оскільки багато відділень припиняють свою діяльність через зростання популярності цифрових транзакцій. Як наслідок, банки втрачають можливість підтримувати безпосередній контакт із клієнтами, що ускладнює будівництво лояльності та ефективне просування продуктів без фізичних зустрічей.

Лідерами у сфері діджиталізації грошових операцій є країни, такі як Швеція, Фінляндія та Норвегія. Наприклад, у Швеції на 100 000 осіб припадає лише 32 банкомати, і більше ніж 98% її населення використовують дебетові або кредитні картки. Крім того, країна займає одну з провідних позицій серед держав, що активно використовують мобільні платежі. Як перша європейська країна, що випустила банкноти, Швеція може стати однією з перших, яка повністю відмовиться від фізичних грошей.

Кількість безготівкових грошових операцій у світі загалом та з розподілом за регіонами представлена на рис. 3.1.

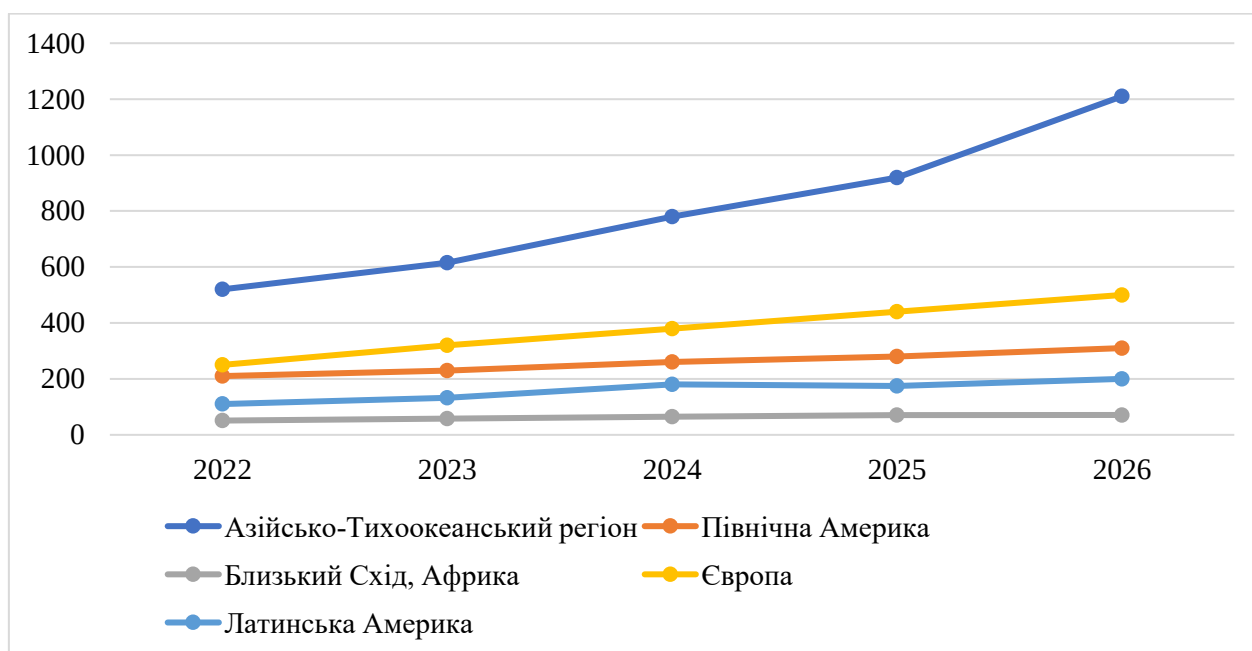

Рис. 3.1. Динаміка кількості безготівкових операцій за регіонами світу за 2022 – 2024 та 2025 – 2026 прогнознi роки, млрд операцій [52]

Аналіз динаміки розвитку безготівкових операцій на глобальному рівні є важливим для розуміння тенденцій у фінансових системах різних регіонів. Одним з таких індикаторів є зростання обсягу безготівкових платежів у різних регіонах світу, що відображає процеси глобалізації та цифровізації фінансових транзакцій. Для оцінки цього процесу розглянемо дані по п'яти ключових регіонах: Азійсько-Тихоокеанський, Північна Америка, Близький Схід та Африка, Європа та Латинська Америка, на основі показників суми безготівкових операцій у мільярдах доларів США за період з 2022 по 2026 роки.

Згідно з наведеними даними, можна спостерігати позитивну динаміку зростання безготівкових операцій у всіх регіонах:

1. Азійсько-Тихоокеанський регіон демонструє найбільший приріст, починаючи з 520 млрд операцій у 2022 році до 1210 млрд операцій у 2026 році. Це свідчить про значне розширення фінансових технологій в цьому регіоні, зокрема через популяризацію мобільних платіжних систем та інноваційних фінансових продуктів.

2. Північна Америка також показує стабільне зростання. Приріст на 100 млрд операцій протягом п'яти років свідчить про високий рівень цифровізації фінансових послуг у США та Канаді.

3. Близький Схід та Африка демонструють помірне зростання. Цей ріст зумовлений поступовим впровадженням цифрових платіжних систем та розвитком інфраструктури в регіоні, який раніше був менш активним у сфері безготівкових операцій.

4. Європа має стабільне, але не таке швидке зростання, починаючи з 250 млрд операцій у 2022 році до 500 млрд операцій у 2026 році. Зважаючи на вже високий рівень розвитку платіжних технологій в країнах Європи, зростання тут в основному обумовлене подальшою адаптацією інноваційних технологій і розширенням безготівкових послуг.

5. Латинська Америка демонструє різке зростання. Це свідчить про значний прогрес у розвитку платіжних інструментів та інтеграцію цифрових

технологій у фінансові системи країн Латинської Америки, де традиційно вищий рівень використання готівки.

Азійсько-Тихоокеанський регіон лідирує за темпами зростання безготівкових операцій, що є результатом високих інвестицій у фінансові технології та розвиток інфраструктури платіжних систем.

Північна Америка має стійке зростання, підтверджуючи високий рівень готовності до впровадження інновацій у фінансових операціях.

Близький Схід та Африка, хоча і мають менші обсяги безготівкових операцій, демонструють поступовий розвиток цієї сфери, що є результатом зростаючої цифровізації регіону.

Європа залишається стабільним лідером у впровадженні безготівкових розрахунків, але зростання тут відбувається повільніше через вже високий рівень цифрових трансакцій.

Латинська Америка відзначається швидким розвитком безготівкових операцій, що є результатом покращення фінансової інфраструктури та зростання доступності цифрових платіжних інструментів.

Зростання безготівкових операцій у всіх регіонах світу відображає загальний тренд до цифровізації фінансових систем, що має важливі наслідки для розвитку глобальної економіки.

Загалом, сфера грошових розрахунків займає провідні позиції в процесі діджиталізації, однак це відбувається в межах необхідності дотримання як національних, так і міжнародних нормативних вимог, включаючи глобальні платіжні ініціативи ISO20022 та SWIFT, що обмежує можливості для значних інвестицій у нові інновації [52]. Важливо зазначити, що одним з основних завдань Національного банку України є розвиток безготівкової економіки, створення платіжної інфраструктури, а також забезпечення прозорості та надійності фінансових розрахунків з використанням сучасних платіжних інструментів [51].

Попри складні умови, зокрема воєнний стан, у 2022 році Національний банк України продовжував активну роботу над удосконаленням Системи

електронних платежів. 1 квітня 2023 року в рамках проєкту «Розвиток платіжної інфраструктури України на основі міжнародного стандарту ISO 20022» було введено нову систему СЕП-4.0. Вона стала основою для міжбанківських розрахунків у Європі, забезпечуючи цілодобовий режим роботи з безперервним виконанням платіжних операцій.

Україна, незважаючи на бойові дії, активно розвиває безготівкові платежі та загальну діджиталізацію економіки. Цей процес є критично важливим для стабільного функціонування фінансової системи країни, сприяє економічному зростанню та ефективному контролю за грошовими потоками. Діджиталізація безготівкових операцій підвищує ефективність, швидкість та безпеку фінансових транзакцій, забезпечує більшу прозорість руху коштів, а також зменшує обсяги тіньового сектору та можливості для ухиляння від сплати податків і відмивання грошей. Однак разом із перевагами виникають нові виклики, зокрема зростання кіберризиків і загроза тотального контролю. Для успішного впровадження цих змін необхідно враховувати ці ризики і запроваджувати належні заходи безпеки.

Україна демонструє значну стійкість своєї фінансової системи, навіть у воєнний час. Система електронних платежів (СЕП) забезпечує надійне і безперебійне функціонування міжбанківських розрахунків, навіть у надзвичайних умовах. Безготівкові розрахунки стали нормою для багатьох українців, відповідаючи їхнім сучасним потребам і підвищуючи рівень фінансової грамотності та довіри до інновацій у фінансовій сфері. В цілому, діджиталізація безготівкових розрахунків є важливим фактором розвитку фінансової системи в умовах війни, сприяючи підвищенню ефективності та стійкості економіки країни.

ВИСНОВКИ

Безготівкові розрахунки полягають у переміщенні коштів між платником і отримувачем без використання готівки. Цей процес здійснюється через різні фінансові інструменти, такі як банківські перекази, платіжні картки, електронні гаманці, мобільні додатки та інші електронні платіжні системи. Однією з головних переваг безготівкових операцій є їхня швидкість, адже гроші можна переказати в режимі реального часу або протягом кількох годин, без необхідності відвідувати банк чи використовувати готівку.

Безготівкові розрахунки також забезпечують високий рівень безпеки. Сучасні платіжні системи мають вбудовані механізми захисту від шахрайства, що значно знижує ризик втрати коштів. Крім того, всі операції фіксуються в електронних системах, що забезпечує прозорість фінансових потоків і сприяє боротьбі з корупцією та тіньовою економікою. Важливою перевагою є також зручність для користувачів, оскільки вони можуть здійснювати покупки та платежі дистанційно, без необхідності носити фізичні гроші. Сучасні інструменти, такі як платіжні картки, мобільні додатки та інші електронні системи, роблять фінансові операції доступними та простими для кожного користувача.

Аналіз динаміки грошової маси, готівки поза банками, частки $M0$ у ВВП, а також співвідношення національної та іноземної валюти в обігу свідчить про стійке зростання загального обсягу грошей в економіці України. Це зростання, з одного боку, є наслідком інфляційних процесів і збільшення номінального ВВП, а з іншого – результатом активної підтримки банківської системи, валютних надходжень від міжнародних партнерів, а також цифровізації фінансових послуг.

Спостерігається поступове зниження частки готівки у структурі грошової маси ($M0/M3$), що відображає зміни у поведінці населення та бізнесу на користь безготівкових розрахунків. Також знижується частка $M0$ у ВВП, що свідчить про посилення ролі банківського сектору у перерозподілі грошових ресурсів.

Разом з тим, зростання обсягів готівкової іноземної валюти поза банками в доларовому еквіваленті може сигналізувати як про збереження частини заощаджень у валюті, так і про тіньові процеси в економіці.

Протягом аналізованого періоду (2022 – 2024 роки) відбулося стабільне зростання обсягу безготівкових операцій в Україні. Це свідчить про поступове впровадження безготівкових платежів у фінансову систему країни, що є результатом розвитку інфраструктури для електронних розрахунків, а також підвищення довіри населення до безготівкових методів.

Безготівкові розрахунки стали більш доступними завдяки розвитку онлайн-банкінгу, мобільних застосунків та збільшенню кількості POS-терміналів. Всі ці фактори сприяли росту обсягів безготівкових операцій, оскільки вони забезпечили зручність, швидкість та безпеку транзакцій.

Водночас спостерігається поступове зменшення потреби в готівці, що є свідченням зростання популярності безготівкових платежів. Можна відзначити, що в грудні 2024 року кількість безготівкових операцій перевищила обсяг операцій з отримання готівки, що підтверджує тенденцію до цифровізації фінансових розрахунків.

Показники безготівкових операцій свідчать про наявність сезонних коливань, особливо в кінці року, що пов'язано з підвищеними витратами населення в святковий період. Ці коливання можуть бути результатом змін в економічному середовищі, таких як святкові покупки або збільшення обсягів бізнес-операцій у цей час.

Поступове зменшення частки готівки в економіці та зростання обсягу безготівкових розрахунків також сприяють фінансовій інклюзивності. Все більше людей та підприємств мають доступ до сучасних платіжних систем, що дозволяє їм ефективніше здійснювати фінансові операції.

Незважаючи на інфляційні процеси в країні, які можуть впливати на номінальне зростання грошових потоків, безготівкові операції продовжують залишатися стабільними, що свідчить про сталість і довіру до безготівкових платіжних інструментів.

Діджиталізація безготівкових розрахунків є ключовим етапом розвитку фінансових систем у сучасному світі, що призводить до підвищення ефективності, швидкості та безпеки фінансових операцій. Вона забезпечує прозорість грошових потоків, зменшує тіньовий сектор економіки, а також покращує контроль за виконанням фінансових зобов'язань. Для України цей процес має особливе значення, оскільки він сприяє економічному зростанню навіть у складних умовах війни, забезпечуючи безперебійне функціонування платіжних систем через впровадження нових технологій, таких як система СЕП-4.0.

Водночас, діджиталізація створює нові виклики, зокрема збільшення кіберризиків і потенційних загроз для приватності та контролю за фінансовими потоками. Тому для успішної реалізації цього процесу необхідно не тільки впроваджувати інновації, але й вживати заходи щодо захисту від можливих зловживань та збереження безпеки платіжних систем.

Загалом, діджиталізація безготівкових розрахунків є важливим фактором, що визначає майбутнє фінансових систем, сприяє модернізації економік і забезпечує їхню стійкість, особливо в умовах глобальних викликів. Для України це також є важливим елементом на шляху до відновлення економіки після війни та розвитку інноваційних платіжних інструментів.

Перспективи безготівкових розрахунків виглядають надзвичайно перспективно в контексті глобальної цифровізації та розвитку фінансових технологій. Ось кілька основних тенденцій і можливих напрямів розвитку цієї сфери:

1. Розвиток цифрових валют.
2. Збільшення використання мобільних платежів.
3. Зниження залежності від готівки.

4. Вдосконалення інтерфейсів для безготівкових платежів, інтеграція нових методів аутентифікації (біометрія, голосові команди) дозволять зробити транзакції ще більш зручними та безпечними.

5. Фінансова інклюзія. Безготівкові розрахунки відкривають доступ до фінансових послуг для тих, хто раніше не мав можливості скористатися традиційними банківськими послугами.

6. Застосування штучного інтелекту у сфері безготівкових розрахунків дозволяє не лише підвищити безпеку транзакцій, але й аналізувати величезні масиви даних, що допомагає бізнесу та урядам краще розуміти економічні процеси, розробляти точніші прогнози та стратегії.

Узагальнюючи, можна сказати, що безготівкові розрахунки не лише забезпечують зручність і швидкість для користувачів, але й сприяють розвитку більш прозорої і ефективної фінансової системи. Однак це також вимагає належного регулювання, щоб зберігати баланс між інноваціями, безпекою і правами користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архірейська Н. В., Кучкова О. В. Сучасні тренди платіжного ринку України – безготівкові розрахунки та електронні гаманці. *Ефективна економіка*. 2021. № 6. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.6.79.
2. Бесчастна Д.О., Стороженко О.О., Бесчастна Г. О. Кешлес-економіка в Україні: можливості та загрози. *Ефективна економіка*. 2018. № 1.
3. Блащук-Дев'яткіна Н. З., Фольтович Д. Р. Вплив цифрових валют центральних банків на міжнародну фінансову систему. *Бізнес Інформ*. 2024. № 8. С. 347–356.
4. Буряк І.О. Розрахунки між діловими партнерами. *Економічні науки*. 2019. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59029/06-Burak.pdf?sequence=1> (дата звернення: 15.04.2025).
5. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. Житомир: ПП «Рута», 2015. 756 с.
6. Віндіктова В. С. Вплив цифровізації та інноваційних технологій на діяльність банків та систему банківських розрахунків. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2023. Том 2. № 15. С. 133–137.
7. Гаврилова Н. В., Задорожня Л. М. Сучасні тенденції грошового обігу в Україні: структурні зрушення та вплив на економічну динаміку. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 4(41). С. 47–53.
8. Головнєв С. Чого чекати від легалізації криптоіндустрії в Україні. *Бізнес Цензор: веб-сайт*. URL: https://biz.censor.net/resonance/3315058/chogo_chekaty_vid_legalizatsiyi_kryptoindustriyi_v_ukrayin (дата звернення: 15.04.2025).
9. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

10. Дзюблюк О. Оптимізація структури грошового обігу в умовах нестабільного економічного середовища. *Фінанси України*. 2021. № 11. С. 66–75.
11. Захарченко В.І. Основні напрями вдосконалення готівкового обігу в Україні (з урахуванням зарубіжного досвіду). *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 4. С. 13–17.
12. Коваленко В. В., Сергєєва О. С. Грошовий обіг України в період пандемії та воєнного стану: проблеми і виклики. *Український фінансово-економічний огляд*. 2022. № 2. С. 25–34.
13. Косенко Т.Г. Економічна сутність безготівкових розрахунків підприємства та їх значення в сучасних умовах господарювання. *Київський національний університет технологій та дизайну*. 2017. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/100.pdf> (дата звернення: 15.04.2025).
14. Король М. М., Співак В. О. Аналіз світового досвіду впровадження центральними банками цифрових валют. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 39. С. 95–103. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-39-1>
15. Матвєєв В. В., Гайдаржинійська О. М., Задорожна А. В. Дослідження теоретичних аспектів організації та здійснення безготівкових розрахунків. *Економіка та суспільство*. 2018. Вип. 15. С. 863–866.
16. Назарова І. Сутність та обліково-інформаційне забезпечення електронних розрахунків. *Вісник економіки*. 2022. Вип. 3. С. 123–136. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.123>
17. Назарова І. Еволюція обліково-інформаційних систем у здійсненні безготівкових розрахунків. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 4. С. 211–224. DOI: <https://doi.org/10.35755/visnyk2021.04.211>.
18. Національний банк України. Безготівкові розрахунки. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/nocash> (дата звернення: 15.04.2025).

19. Нянько Л., Нянько В., Кривий В. Організація грошового обігу в банківській системі України: інституційні підходи та ефективність функціонування. *Науковий вісник банківських установ*. 2022. № 3. С. 114–122.

20. Олійник О. О. Цифрові валюти центральних банків (CBDC) і Європейський криптовалютний ландшафт: виклики, можливості та перспективи регулювання. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. №4. С. 177–187.

21. Островська Н. С. Економічна суть банківських ризиків. *Інтелект XXI*. 2018. № 2. С. 117-121.

22. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

23. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг: Постанова НБУ від 29.07.2022 р. № 163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0163500-22#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

24. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків: Постанова НБУ від 29.07.2022 р. № 162 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0162500-22#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

25. Про затвердження Положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів: Постанова НБУ від 29.07.2022 р. № 164. URL: (дата звернення: 15.04.2025).

26. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг. Постанови НБУ від 29.07.2022 р. № 163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0163500-22#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

27. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

28. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III І. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

29. Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 31 жовтня 2008 року № 639-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/639-17#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

30. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

31. Про платіжні послуги: Закон України від 30 червня 2021 року № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

32. Про електронну комерцію: Закон України від 3 вересня 2015 року № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

33. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

34. Про затвердження Положення про випуск електронних грошей та здійснення платіжних операцій з ними: Постанова НБУ від 29.09.2022 р. № 210 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0210500-22#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

35. Про затвердження Інструкції про виконання міжбанківських платіжних операцій в Україні в національній валюті: Постанова НБУ від 03.03.2023 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0016500-23#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

36. Розвиток платіжної інфраструктури України на основі міжнародного стандарту ISO 20022. URL: https://bank.gov.ua/files/ISO20022/CT_cred_perekaz.NBU.ver.3.1_22.02.2022.pdf (дата звернення: 15.04.2025).

37. Рябокінь М. В. Виклики впровадження цифрової валюти центрального банку у контексті нової еволюції форми грошей в Україні: світовий досвід. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37.

38. Сергеева О.С., Матвієнко С.О. Сучасний стан та перспективи розвитку безготівкових платіжних інструментів в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип.3(08). С. 313–316.

39. Сідельник О., В'язовий С. Методологія визначення понятійного аспекту формування безготівкових розрахунків в умовах цифровізації економіки. *Фінансово – кредитні системи: перспективи розвитку*. 2022. С. 7-13.

40. Студінський В. А., Студінська Г. Я. Перспективи грошової реформи у контексті післявоєнного економічного відновлення України. *Формування ринкової економіки*. 2023. № 1. С. 88–97.

41. Теслюк Н. П., Жулин О. В., Назаренко Я. Я., Куїмова А. В. Аналіз розвитку криптовалют на віртуальному ринку фінансових послуг. *Ефективна економіка*. 2021. № 7.

42. Тивончук О.І., Хуснуллін І.А. Діджиталізація безготівкових розрахунків в умовах війни в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 59. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-155> УДК 657.28

43. Фесенко А. А. Нормативно-правове регулювання обліку операцій з грошовими коштами на підприємстві. *UNIVERSUM*. 2024. № 13. URL: <https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/27841/1/1.pdf> (дата звернення: 15.04.2025).

44. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

45. Чуприна Л. В., Лелюк О. С. Проблеми та перспективи розвитку безготівкових розрахунків в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 32. С. 462–467.

46. Чуницька І., Богріновцева Л. Вплив цифрових технологій на розвиток фінансового ринку України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-60>.

47. Швагер О. А. Актуальні питання правового регулювання безготівкових розрахунків в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 57. С. 174 – 181.

48. Штефан Л. Б. Грошовий обіг в епоху цифрових інновацій: перспективи електронних та віртуальних валют. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 69. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-120>УДК 336.74.

49. Югас Е.Ф., Попович М.С. Контроль і ревізія безготівкових розрахунків підприємств. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2020. С. 212 – 217.

50. England J. Top SIX Digital Payments Countries About to go Cashless. *FinTex*. May 24. 2022. URL: <https://fintechmagazine.com/digital-payments/top-six-digital-payments-countries-about-to-go-cashless> (дата звернення: 15.02.2024).

51. Menaka B. Electronic payment in cashless economy: Problem and prospect. *International Journal of Scientific and Technology Research*. 2019. <https://doi.org/8.120:2688-2690>.

52. Statista. Number of cashless transactions worldwide, by region. URL: <https://www.statista.com/statistics/265767/number-of-cashless-transactions-worldwide-by-region/> (дата звернення: 15.04.2025).